

SZUVERENITÁS ÉS BÉKE

Szuverenitás és béke – azok a jelszavak, melyeket a magyar polgárok, akik egyben választópolgárok, nagyra becsülnek. Ezeket kívánják országuk és maguk, természetesen családjuk számára. A fogalmak egyszerre közérzetet, elvárást, reményt és célt fejeznek ki. Az igényesebb polgárok hozzáteszik a nemzeti érdekek jelszavát is. És az igazi profik geopolitikáról, sőt, geostratégiáról beszélnek. Szeretnézve a világon szembetűnő, hogy egyik fogalomnak sincs kőbe vésett töltése, hanem mindegyik kottája oly változó és sokhangú mint a mitológiai szirének bűvös éneke. Még barátok között is az egyik úgy fogalmaz: „Európában háború van” (Scholz német kancellár), vagy úgy: „Ez nem a mi háborúnk” (Orbán magyar miniszterelnök). Ki kérdezett meg valaha is egy nemzetet, hogy együttesen mit tart érdekének? Ezt a négytagú sort összegezve az a kulcskérdése mindenfajta politikának, hogyan lehet, mint szuverén állam a világpolitikát csinálni, legalábbis befolyásolni.

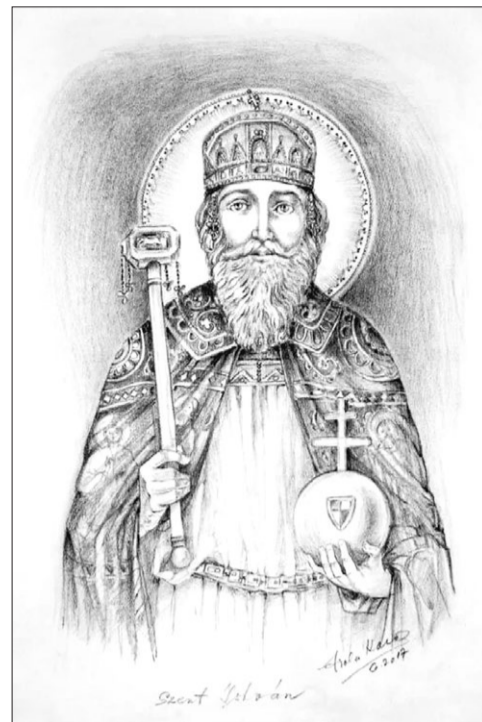
Erre a kérdésre nincs egyértelmű válasz, nincs sem álkulcs, sem biztosíték, hanem vannak történelmi tapasztalatok, kortársi meggyőződések és közmegegyezések, és végül egyéni ötletek és ihletek. A sikerhez az is hozzájárul, hogy a kormányfő mikor nyilatkozik nagyhangon és mikor beszél visszafogottan a tettekről és a teendőkről. Orbán Viktor idején a beszéde szinte szerénynek tűnik korábbi korszakalkotó kijelentéseivel szemben, amikor például az illiberalizmus fogalomnak a csapdájába lépett – épp miután Putyin a Krim elfoglalásával az illiberalizmus átkát mutatta ki. De a magyar miniszterelnök idején a beszédének előzményei elég izgalmasan világították meg a szuverenitás és béke bonyodalmas viszonyát. Ehhez ismerni kell néhány részletet abból a gyászbeszédéből, mellyel Orbán egy hónappal azelőtt a magyar kormánypolitika egyik addig kevésbé ismert alakját búcsúztatta. „Vannak magyarok, sokmilliónyi

becsületos magyar, aki nem is tudja, micsoda hatalmas erők küzdelmei és malomkövei között éli az életét.” Ha így volna, az kérdésessé tenné mindenféle demokratikus legitimitációt. Orbán folytatta: „S vagyunk néhányan, talán többen, mint gondolni szoktuk, akik tudják és értik, miért élnek úgy, ahogy, és miért történik velük és hazájukkal, ami történik. Tellér Gyula ide, ebbe a körbe, hozzánk a harcosok klubjához tartozott.” Ha zártkörű kijelentés lett volna, akkor is sokat mondana a vezetőgárda önbizalmáról, de a teljes szöveg meg is jelent Orbán Viktor főoldalán. Így ez a mondat is: „Mert lehet, hogy napközben kötésig állunk az ellenfeleink és a magunk vérében, de este lelket gyönyörködtető módon ültetjük át franciából a női test szépsége előtt hódoló verssorokat.” Ez is mutatja, mekkora része van a politika értelmezésében az egyéniségnek a tárgyi törvényszerűségekkel szemben.

Tusványos előtt még sor került az északatlanti szervezet vilniusi csúcstalálkozójára. Érkezőekor a kormányfő magabiztosan kijelentette: „A magyar álláspont most a tárgyalások kezdetén teljesen egybeesik a NATO álláspontjával, hiszen a NATO nem küld csapatokat, nem küld fegyvereket, nem képez ki harcoló katonai egységeket, hanem a tagállamok védelmét próbálja megerősíteni.” Fontosnak tartotta, hogy „Ukrajnába nem fegyvereket, hanem békét kellene vinni. Tűzszünetre lenne szükség, és háború helyett minél hamarabb meg kellene kezdeni a békétárgyalásokat”. Ez Magyarország világpolitikai jelentőségéhez képest úgy hangzott, mint „fogjuk meg és vigyéltek!” vagy Orbán szóhasználatára szent „a nagyfiúk dolga, nekünk nem osztottak szerepet”. Igaz, hogy nem a NATO, mint szervezet szállít fegyvereket Ukrajnának, hogy az védekezni tudjon, hanem a NATO tagállamai egyenként és összehangolva, amiből Magyarország kimarad. A szállítók is, Magyarország is szuverenitásukra hivatkoznak – ellenkező

következtetésekkel. Világpolitikai rejtély viszont a magyar kormány viselkedése Svédország NATO-belépésére vonatkozólag. Ha Orbán a szövetségcsatlósítását „a saját tagállamok védelme megerősítésére” „szükségesnek, helyesnek” nevezi, akkor miért késlelteti egy további – geopolitikailag igen fontos – államtagságát? Méghozzá a török kormánnyal összehangolva? Ez a szuverenitás milyen fajta kifejezése és a béke milyen fajta biztosítása? A Fidesz sértve érezte magát a svéd kormány által és ez volt a visszafizetés – ahelyett, hogy a magyar kormány bizalmat előlegezve jó példával járt volna elől, hogy szövetségesek hogyan bánjanak egymással, pláne hogyha valamelyik úgy aggódik, mint Svédország jövőjéért. Németh Zsolt, a külügyi bizottság elnöke, elmondta a „telex”-nek, hogy a svédországi kormányváltás utáni új kormány megígérte, máshogyan fog viselkedni, mint elődje: tehát nem is magyar–svéd strukturális ellentétéről volt szó, hanem két pártpolitikai felfogás összehasonlásáról. De Németh szavaiból az is kiderült, hogy van „minősített kapcsolat”, azaz szoros egyeztetés Törökországgal, mert Magyarország újabb „elismert tagja az egész középázsiai térségnek már meghatározó módon formáló Turk Tanácsnak”. Ott volna Magyarország helye? Valaki abban a szándékban, hogy nem csak stratégiai, hanem történelmiileg is döntő alkosszon, túl akar tenni Szent István örökségén, a nyugati elkötelezettségen?

Váratlanul és talán akaratlanul pont a török államfő megleckézettette a magyar kormányfőt, amikor mind feljebb verte annak az árát, hogy Törökország beleegyezzen Svédország NATO-felvételébe. Erdogan hirtelen országának EU-tagságát követelte. Tehát Törökország szuverenitásának teljes súlyát latba vetette azért, hogy végre beléphessen az Európai Unióba, vagyis hajlandó lett volna országa függetlenségét alárendelni egy szupranacionális, azaz „államfeletti” szervezetnek. Méghozzá pont annak a szervezetnek, melynek belső rendjét Orbán elrontottnak nyilvánítja. Pedig, ha Németország hozzájárult volna a török kívánsághoz, akkor biztosan csak azzal a feltétellel, hogy Törökországnak, nem pedig az Uniónak kell alkalmazkodnia. És Erdogan sem mondta, hogy azért akar belépni, mert meg akarná reformálni a félresikerült brüsszeli közösséget. Így nyitva maradt, hogy Ankara a födera-

listákhoz vagy a szuverenistákhoz tartozna-e az EU-ban. Orbán joggal hívta fel a figyelmet arra, hogy az Egyesült Királyság a szuverenisták vezére volt az EU-n belül és nélküle a föderalisták kerültek túlsúlyba. De hozzátehettem volna, hogy a briteket senki sem nyomta ki, hanem ők önszántukból döntöttek a kilépés mellett – és szuverénen füttyöltek a visszahagyott eszmetársaik további sorsára. Ez a második lecke: tartós uniót vagy más békerendszert építeni inkább föderalistákkal lehet, mint szuverenistákkal.

Orbánban abban igaza van, hogy a békét nem lehet egyedül megszerezni. Minden szuverenistát valamelyik másik még nagyobbra vágyó szuverenista fenyegetheti. De aki „történelmi korszakba tartozó kérdéseket” akar elrendezni, az gondoljon Apponyi Albert figyelmeztetésére, hogy a politikában az örökkévalóság csupán tizenöt év. Zárójelben hozzátehetjük: mert a demokráciákban van közben három választás, melyek eredménye lényegbevágó lehet. A diktatúrák alakulását és viselkedését pláne nem lehet 15 éven túlra tekintve biztosra venni. Békerendszerek pedig csak akkor jönnek létre és működnek, ha sok állam vagy enged a szuverenitásából vagy azt úgy értelmezi, hogy pont a partnerségben teljesül ki. GEORG PAUL HEFTY

Történelmi barátság és együttműködés

Az orosz–ukrán háború elhidegülést hozott a lengyel–magyar viszonyban, amely egyúttal a visegrádi együttműködés motorja. Sokan már kezdik temetni a lengyel–magyar barátságot és vele együtt a V4-es csoportot. De vajon tényleg vége van ennek az ezeréves, gazdag hagyományra visszatekintő, Európában egyedülálló kapcsolatnak, vagy csak átmeneti „mosolyszünetről” van szó?

A CBOS lengyel közvélemény-kutató intézet március végi felmérése szerint a háború alapvetően megváltoztatta a lengyelek más népekkel szembeni érzelmét: jelenleg az amerikaiak, olaszok, angolok, szlovákok és csehek iránt viseltetnek a legnagyobb rokonszenvvel, viszont meredeken csökkent a magyarok iránti szimpátia. Míg 2022-ben még az első három helyezett között voltak a lengyel rokonszenvelisták (57 százalékos kedveltséggel), idén jelentősen visszacsúsztak: már csak 36 százalék tekint pozitívan rájuk, míg 27 százalék kifejezetten nem kedvel bennünket. A magyar országimázs romlása megfigyelők szerint nagyrészt az ukrajnai háború és az Oroszország iránti viszony eltérő megítélésére, illetve a lengyel média nagy részének a magyar álláspont egyoldalú és hiányos tárlására vezethető vissza.

A magyar Századvég Alapítvány márciusi kutatása szerint a magyarok körében is érzékelhető a háború hatása: míg 2019-ben 86 százalékuk értékelte pozitívan Lengyelországot, arányuk idén márciusra 73 százalékra mérséklődött. Ennek ellenére a visegrádi országok közül a választások többsége szerint továbbra is Lengyelországgal a legjobb a viszonyunk.

„Lengyelországot és Magyarországot harmadik országok megpróbálják kijátszani egymás ellen, különösen az Európai Unióban. Sokakat bosszant, hogy a két ország kölcsönös garanciát vállalt a vétóra, ha Brüsszel túlságosan messzire menne szuverenista politikájuk elnyomásában. Megpróbálják eltérően kezelni őket abban a re-

ményben, hogy megszűnnek egymást támogatni” – állapította meg Maciej Szymanowski professzor, a varsói Waclaw Felczak Lengyel–Magyar Együttműködési Intézet – a magyar Felczak Alapítvány testvérintézménye – igazgatója egy tavaly októberi lengyel lapinterjúban.

Az ugyancsak a Felczak Intézet által éventénként megrendezett lengyel–magyar nyári egyetemen, a lengyelországi Krasieczynben, tavaly augusztusban Marek Kuchcinski, a varsói miniszterelnöki hivatal vezetője, a szemj volt elnöke, a lengyel–magyar barátság elkötelezett híve azt hangsúlyozta, hogy az ukrajnai háború nem írja felül a barátságot, amely tovább él, és stratégiai témákban a két nemzet továbbra is együttműködik. „Nem igaz, hogy nagy ellentétek volnának köztünk, ez csak a médiában, a kormányaink iránt bizalmatlan körökben látszik így” – hangsúlyozta.

Mateusz Morawiecki lengyel kormányfő tavaly nyáron még úgy értékelte, hogy „a visegrádi országok útjai szétváltak”, de ősszel barátságosabb hírokat kezdett pengetni, és november 24-én, hosszú szünet után először, V4-es kormányfői csúcstalálkozót is tartottak Kassán, a soros szlovák elnökség égisze alatt. A négy miniszterelnök egyetértett abban, hogy a bizonyos ügyekben, főként az ukrajnai háború és az orosz kapcsolatok megítélésében Budapesttel fennálló nézetkülönbség ellenére folytatni kell az együttműködést ott, ahol ez lehetséges és szükséges, elsősorban a gazdaság, kereskedelem, energetika, biztonság és az illegális migráció elleni küzdelem terén, de az egyes minisztériumok között és a Visegrádi Alapon keresztül is.

Az idej, június 26-i pozsonyi V4-es miniszterelnöki csúcson, amely a csoport soros szlovák elnökségének záró rendezvénye volt a júlistól kezdődő cseh elnökség előtt, a közös érdekek között azonosították az illegális migráció elleni küzdelmet, a nyugat-balkáni országok uniós

Folytatás a 3. oldalon

Dubio, ergo sum...

Kétkedem, tehát vagyok. A Bécsi Napló névadója és első főszerkesztője, Hanák Tibor ennek a kérdéskörnek elemzését vállalja *A filozófia: kritika* című, 1980-ban megjelent művében. Ebben nem állít egyebet, minthogy a kritikus filozófia nem más, mint módszeres kétkedés. Közel fél évszázad elteltével világunk válságosan belegyalogolt az ellentmondások, sőt, abszurdítások rengetegébe, olyannyira, hogy – kivéve az elvakultakat, elvetemülteket – alig akad józanul gondolkodó ember, akit nem érintenek meg a naponként észlelhető válságjelenségek. Eljutotunk odáig, hogy jóformán semmit sem fogadhatunk el készpénznek.

És így vagyunk a múltunkkal, történelmünkkel is. Talán megkockáztatható az a feltételezés, hogy nincsenek időtálló értékek; a legtöbbjükéről kiderült viszonylagosságuk. Minden kornak megvan a maga divatja, hóbortja, ami aligha örökíthető át az anakronizmus veszélye nélkül. Ezzel összefüggésben Mikszáth Kálmán Új Zrínyiasza ötlük fel: bármekkora tisztelet is illette a szigetvári hőst, bevett szokásai folytán a kiegyezés korának elutasításába botlott, míg nem meg kellett szabadulni tőle hősies ballépései miatt.

Mit kezdünk el nemzeti hőseinkkel, köztük a legnagyobbal, az országalapító I. István királlyal, akit szentként tisztel a katolikus egyház? Két világ ütközésében bár egyöntetű volt, amit cselekedett, szerepe, személyisége mégsem nélkülözi az ellentmondásokat, amiknek feloldása csakis utólagos megközelítéssel lehetséges. Döntései, amelyekkel radikálisan felszámolta a pogány magyar társa-

dalmat, mindehhez a bizánci kötődések ellenére Rómához csatlakozott, az erőszakoltság, türelmetlenség tükrében aligha állítható keresztényinek... És mégis, utódai, köztük talán utolsóként Mátyás király első királyunk törvényeire hivatkoztak, mert ő adott országának törvényt.

A kétkedés útjára lépve mégis megkockáztatható az a feltevés, hogy bizonyos irányzatok, „alaptörvények” érvényessége mindelelőtt hatékonysága időtálló mércével mérhető. Ez pedig annál meggyőzőbb erűj, minél inkább kiállja a rákérdezés, kétkedés próbáját. Amikor a koráramlatok kerülnek szóba, eleve tudni kell, tisztavirág életű jelenségekkel állunk-e szemben, s beléjük kapaszkodva ruházzuk fel őket a tartósság jelzőivel, amik már csak azért sem helytállóak, mert újabb divatáramlat eleve háttérbe, sőt, kiszorítja őket.

Szent Istvánnal kapcsolatban a szaktörténészek bogozó-elemző kimutatásain túlmutatóan nem is annyira a király személyisége, jó vagy rossz tulajdonságai, hanem szellemisége, a szentistváni eszme az, ami átüt az évszázadokon, csakhogy itt sem árt igénybe venni a kétkedés eszközeit: mi az, ami korához kötött eredeti, és mit kötöttek hozzá az évszázadok? Utóbbiak viszonylagosságához nem fér kétség.

Vegyük például a vendégekről, jövevényekről alkotott intelmeket. Biztosan nem Eötvös József volt az egyedüli, de ő fogalmazta meg legfrappánsabban a szentistváni „nemzetiségi politika” kritikáját. A reformkor megítéléséből visszavetítve 1514-re vonatkozólag olyan képet alkot a korabeli Budáról,

Folytatás a 2. oldalon

Határok nélkül

Kultúra és Közép-Európa – Kundera nyomán

„Közép-Európa nem egy állam, hanem egy kultúra, vagy ha úgy tetszik, egy sors. A határai képzeletbeliek, és minden egyes új történelmi helyzetben újra kell rajzolni őket. […] Ebből adódóan nem az önkényesen megrajzolt, egy-egy inváziót, hódítást, megszállást követően kényszerként megszülető politikai határok azok, amelyek alapján leírható, meghatározható a közép-európai egység, hanem mindig a jelentős, közösen átélt események, élmények teremtettké meg ezeknek a népeknek az alkalomról alkalomra eltérő módon felálló egységét olyan képzeletbeli és flyton változó határok között, amelyekben belül ugyanazok az emlékek, tapasztalatok, ugyanazok a közös hagyományok hatottak.”

„Meghalt Milan Kundera cseh születésű francia író” – adta hírül a *Telex* nevű világhálósfelület. Cseh, francia, közép-európai, európai – a szóhasználat nem szórzárlhasogatás, a fogalmazásmód különbözőségei mögött világok húzódnak. Kunderának lehetett francia állampolgársága, élhetett Párizsban, kultúrája – amelyre, nevezetesen, fent is idézett esszéjében „a nemzetek személyi igazolványaként” hivalkozott – Csehországhoz és Közép-Európaéhoz kötötte. 1983-ban írt. Az *elrabolt Nyugat* avagy *Közép-Európa tragédiája* című – más írásaival együtt 2022-ben, az Európa Kiadó által újra kiadott –, Európa-szerte nagy hatást kelölt írásában pontosan Közép-Európa, e Nyugattól érorszákkal elszakított térség aktuális és történeti problematikáját állította középpontba. A nemzetként való megmaradását – mert a közép-európai népeknek, ahogy egy 1967-ben, a Csehszlovák Írókongresszuson elhangzott, e kötetben szintén közölt beszédében fogalmazott, identitásuk részévé vált, hogy létük „nem-magától értetődő”, „semmi nem volt kétségbevonhatatlan, sem a nyelvük, sem az Európához való tartozásuk”. Mindenekelőtt és – fölött központi „szereplője” az írásnak a *kultúra*, amelynek funkciója nemcsak a kisépkek létigazolása, de az „értékek legfőbb megtestesülése” is, „amelyek révén az európaiak megértették egymást”.

A múlt idő nem véletlen. Kundera nemcsak azt állította, hogy Közép-Európa Nyugatról való lekapcsolása utóbinak legalább ugyanakkora veszteség, mint előbbinek – úgy, hogy mindez talán észre sem vette –, de azt is, hogy a kultúra központi szerepe megszűnőben van. Hogy gondolatai mennyire nem csak a negyven évvel ezelőtti kornak szólnak, idézzük egy újabb fontos megállapítását: „Ugyanígy, ahogy egykor Isten adta át a helyét a kultúrának, az is meg fogja tenni ugyanezt. De kinek és minek? Melik az a terület, ahol az esetlegesen Európát egységesteni képes legfőbb értékek kifejeződéthetnek? A technológiai csúcsteljesítmények? A piac? A média? […] Vagy talán a politika? De melyik? A jobb- vagy a baloldali? […] A tolerancia elve, a mások hitének és eszméinek tiszteltben tartása lenne az? De nem válik-e üressé és haszontalanná ez a tolerancia, ha nincs már

Hatvanéves érettségi találkozó Innsbruckban

2023. június 2–3-án tartotta hatvanéves érettségi találkozóját az Innsbrucki Magyar Reálgimnázium 1963-ban érettségizett utolsó osztálya. Az eredetileg 23 diákból Bezzeg László, Kaiser József, Kovács József, Pólai Ferenc, Soós János, Szabai Sarolta, Ulrich Anna személyében összesen heten vettek részt. Balogh Ibolya, Drégelyvári Csaba, Mende Miklós, Rozmán Károly, Tuczai Edit elhalálozott; a többi tizenegy volt osztálytársról úgy szól a krónikás, hogy egyéb okok miatt maradtak távol.

TÁMOGATÁSI KÉRELEM

Támogatási akciónk 2002. júniusi beindítása óta – ide értve az Őrség naptárunk révén átutalt támogatásokat – a Bécsi Napló 2023/2. számában közzétett 135.020,16 euró 2023. július 20-ig az alábbi támogatásokkal növekedett:

Dr. Liszka Krisztfő & Katalin	50,00	Mag. Pusztay Csaba	10,00
DKFM Los Dominik & Mag. Eszter	10,00	Schober Jolán & Alfred	20,00
		összesen:	819,00

A támogatások eddig befolyt teljes összege 135.110,16 euró.

Hálás köszönet mindazoknak, akik támogatásukkal lehetővé teszik a Bécsi Magyar Otthon fenntartását, amely a legkülönbözőbb rendezvények, társas összejövetelek mellett a Bécsi Magyar Iskolának is otthomul szolgál.

Mag. Hollós József elnök	Schenk Angyalka főtákar	Andorka Hanna pénztáros
---------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

Az Orbán-jelenség

Orbán Viktor nem azért lett a világpolitikai befolyásán messze túlmenő jelentőségű politikus, mert tekintettel van diplomáciai szokásokra, hanem azért, mert ezeket néha semmibe veszi vagy netán kifordítja, hogy elmondja a saját igazságát. Nem lenne Orbán Viktor, ha nem sikerülne neki az örök témákban rendszeresen olyan csavart bemutatni, hogy mindenki izgatottan felfigyel vagy feljajdul – attól függően, milyen pontosan találta el a magyar miniszterelnök az illető érzékeny testrészt.

Ebbe a kis eszmeuffuttatásba nem fér bele a legutóbbi tuskványosi Orbán-beszéd elemzése, még kevésbé a beszéd utáni hármas – cseh, szlovák és román – diplomáciai reakció. De végeredményben egy előzmény és egy beszédrészlet elég annak szemléltetésére, mennyire egyedülálló politikai jelenség Orbán Viktor.

Az előzmény: a magyar miniszterelnök Bukarestből érkezett a Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktaborba Tusnádfürdőbe, vagyis „Tusványosra”, miután hosszas diplomáciai egyeztetés nélkül elfogadta új román kollégája meghívását egy kötetlen, ebéddel körített megbeszélésre. Kelemen Hunor, a Romániai Magyar Demokratikus Szövetség (RMDSZ) elnöke szerint „nagyon kellemes” hangulatú találka volt, de nem több: mint román és magyar miniszterelnök között legutóbb 2010-ben volt találkozó (akkor Emil Boc és Orbán Viktor között), „nagyon fontos az, hogy Orbán Viktor most elfogadta Marcel Ciolacu meghívását, és legalább annyira fontos, hogy érkezett ez a meghívás”.

A magyar miniszterelnök tuskványosi beszédében egy mellékfogalmazásban tette helyére ezt a találkozót: új román miniszterelnök, új esély, hátha „kijön ebből valami, ami mindkettőnknek jó”. Nem éppen diplomáciai finomkodással hozzátette: Ciolacu a huszadik román kollégája, „huszadszorra talán sikerül”.

Ebben egy kis csúsztatás rejlik, mert Ciolacu a rendszerváltás óta huszadik román miniszterelnök, Orbánnal párhuzamosan „csak” a tizenkettedik (a hat ideiglenes kormányfőt nem számítják). Hát ilyen a váltakozó, hullámzó román belpolitika, amelyben alig létezik stabilan pártokhoz kötődő szavazó tömeg, ahol az RMDSZ

Távozott a harcos nő

Magyarország kormányában 2023. augusztus 1-je óta nincs női miniszter. Miután Novák Katalin családokért felelős tárcanélküli miniszter tavaly átváltott az államelnöki székbe, most Varga Judit igazságügyi miniszter távozott a kabinetből. Különbén nem sok hasonlóság létezik a két hölgy között.

A talán legnagyobb különbség: Novák Katalin munkakörét egy parlamenti államtitkár vette át, Varga Judit helyét és aktivitását két új miniszter sem fogja tudni teljesen kiűlteni. Az igazságügyi tárcát Tuzson Bence kapta, aki a Miniszterelnöki Kabinetiroda államtitkáraként Orbán Viktor közvetlen közelében dolgozott. Még kezelebb áll a kormányfőhöz Bóka János, aki az új EU-ügyi minisztériumot vezeti. Bóka előbb európai uniós ügyekért felelős államtitkár, utána miniszterelnöki biztos volt, de főleg az az ember, aki minden brüsszeli csúcsra, megbeszélésre elkísérte Orbán Viktort.

Dubio, ergo sum...

Folytatás az 1. oldalról

amely annak kimonodására késztehet, hogy Szent István azon óhaja, midőn fiának sok nép által lakott országot kívánt, „e haza földjén átockett bejelsedest.”

És ha már napjaink változatlanul égető, mert megoldatlan nemzetiségpolitikájánál tartunk, nagyon is feltehető a kérdés: az adott-ságok, a nemzetiségek kétségtelen megleté, vagy pedig törekvéseiknek megoldatlansága vezetett a történelmi Magyarország felszámolásához? A nacionalizmus egyoldaldúsága, mi több, elvakultsága eltorlaszolja az utat a történelmi tisztálátáshoz. Szent István ugyanis a pogányság felszámolása ellenére tovább vitte a nomád társadalom többnyelvűségét. Csakis ennek volt köszönhető, hogy – a törökök utáni telepítéspolitikától eltekintve – a magyar királyság befogadó állam volt. Ennek reformkori romantikus képét festette meg Csaplovics János azzal a felemelő meglátással: Magyarország népeit tekintve Európa kicsiben.

A történelmi kihívások kényszerítik ki az örökös kérdéket, a kritikus elemzést, amely nem nélkülözheti a viszonylagosság tényének

és a két nagy politikai vonulat, a szociáldemokraták (PSD) és Nemenzeti Liberális Párt (PNL) kivételével csak megszűneses nacionalista pártok léteznek. Nem csoda, hogy az őt Orbán-kormány-nál párhuzamosan tizenhárom év alatt tizenegy miniszterelnök „használdott” el. Orbán Viktor szemszögéből érthető lenne, ha Marcel Ciolacuu szemben nem tanúsítana túl sok érdeklődést – nota bene a román kollégája szociáldemokrataként nem tartozik baráti köréhez.

Három évtizeddel a rendszerváltozás után általában kijelenthető: Magyarország (és Lengyelország) kivételével Kelet-Európában nagyon ritka a stabil parlamenti többségre számítható politikai rendszer. Nézzük csak Románia déli szomszédját és a Fekete-tenger partján: Bulgária esetében elmondható, hogy még a négyéves választási ciklus sem nagyon sikerül a sors korányban. Szófiában pont június végén bukott meg a 42 éves Kiril Petkov, aki szokatlanul nyomatékos Európa-és NATO-párti álláspontot képviselt a hagyományosan oroszbarát országban. Valószínűleg ősszel nevedszer választanak a bolgárok, alig több mint két év alatt. Az első és a mostani második Petkov-kormány között Bulgáriában két év alatt öt alkalommal tartottak előrehozott választásokat.

A térség többi országában a krízis szó jellemzi a politikát. Persze Orbán Viktor szemében ez néha nagyon is kellemetlen. Egyik legjobb szövetségese, a cseh Andrej Babiš nem csak a miniszterelnöki posztot elvesztette el, hanem az államelnök-választás is alulmaradt. Szlovéniában egy éve a balközép koalíció vezető Robert Golob lépett az Orbán-barát Janez Janša helyére. Andrej Plenkovic horvát miniszterelnök ugyan hosszabb ideje kormányoz, de az igazságügyi tisztviselők sztrájkja hónapok óta alaposan próbára teszi a kabinet türelmét.

Akkor még nem volt szó Szlovákiáról, ahol a magyar származású Ódor Lajos vezet egy szakértői kormányt a szeptemberi választásokig. De Romániához képest egy csipetnyi iróniával majdnem stabilnak lehetne nevezni a politikai helyzetet: Ódor „csak” a tizenegyedik miniszterelnök az országnak, a hatodik Orbán kétharmados kormányzásának 2010-es kezdete óta.

MARTOS PÉTER

A PARLAMENT MÉLTÓSÁGA

Arra kaptam felkérést főszerkesztő úrtól, hogy fejtssem ki a véleményemet a Magyar Országgyűlésben tapasztalható, sokszor a személyeskedésig és gyűlöletig fajuló stílusról. Azért írtam stílust és nem párbeszédet, mert elől és rögzíteni szeretném, hogy az, ami ma a parlamentben zajlik, az olyan messze van a párbeszéd szabályaitól, mint Makó Jeruzsálemtól. Rögön eszembe is jutott az a Voltaire-nek tulajdonított, a liberalizmus zászlajára tűzhető jelmondat, nem szerint „nem értek egyet azzal, amit mondasz, de halálomig harcolni fogok azért, hogy elmondhass.”

Ezt azért is idéztem, mert a parlamenti mélyrepülés az ellenzékől áradó gyűlölettel és ez az alapján kialakult gyűlölet-struktúrával kezdődött nagyjából másfél évtizeddel ezelőtt. A mára kialakult gyakorlat több okból is sajnálható. Egyrészt tudjuk, hogy a stílus maga az ember, s a képviselőök magatartása példa a polgárok előtt. Másrészt a parlamentben honos trágárság és agresszivitás képes kiszivárogni és a társadalomban is követőkre találni. Harmadrészt a parlament méltóságának megőrzése nem csak az elnök, hanem valamennyi képviselő feladata. Végezetül azért is elszomorító ez a helyzet, mert az önmagát rendkívül demokratikusnak tartó ellenzék tulajdonképpen semmilyen más véleményét nem fogad el.

Visszatérve a parlamentnek akár csak az elmúlt 30 évnyi működésére, ma már szinte elképzelhetetlenek az olyan, sokszor az irrealitellust is igénybe vevő viták, melyek a kormányzó pártok és az ellenzék között valaha zajlottak. Ilyen volt például Torgyán József képviselő úrnak egy napirend előtti felszólá-

Történelmi barátság és együttműködés

Folytatás az 1. oldalról

csatlakozásának felgyorsítását, az EU zöld megállapodásával (green deal) kapcsolatos álláspont, továbbá a harmadik országoknak szánt, de a térség öt uniós tagállamában – Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Románia és Bulgária – rekedt, és ott nyomott árón értékesített vámmentes ukrán gabonaszállítmányok ügyét, amely kizsorítja a helyi gazdákat a piacról.

Bár Lengyelország álláspontja az ukrániai háború ügyében egybevág a brüsszeli irányvonalal, sőt radikálisabb is annál, az EU június elején újabb kötelezettségsegzési eljárást (infringement procedure) indított Varsó ellen az orosz befolyás vizsgáló (gyanti szerint elsősorban Donal Tusk volt miniszterelnök, jelenlegi ellenzéki vezető ellen irányuló) bizottságról szóló új törvény miatt, Budapestet szemben pedig – az EU történetében először – jogállamisági eljárás is indult, amely végső soron a szavazati jog megvonásával fenyeget.

A koronavírus-járvány okozta gazdasági károk felszámolására létesített helyreállítási alapotból (RRF) jogszerűen járó kifizetéseket – beleértve annak az unióval együtt általuk is tavallal közös hitelfelvételből származó részét – továbbra sem érkeznek meg a két országba. Bár az unió a lengyel helyreállítási programot elfogadta, húzza-halasztja, újabb és újabb „mérőldkövek” (milestones) teljesítéséhez köti a kifizetést. Egyes feltételezések szerint megvárja vele az októberi lengyel választásokat, amelyeket nem is titkol reményei szerint az ellenzék nyerhet meg.

Magyarország esetében az úgynevezett modellváltó (alapítványi fenntartásba kerülő) magyar egyetemeket (a felsoktatási intézmények többsége) diákjait és kutatóit is kizárták egyelőre az Erasmus-, illetve Horizont-programokból, elvágva őket a tudományos fejlődés fő áramától, és súlyos versenyhátrányt okozva nekik.

Ezt a két országgal szemben alkalmazott diszkriminatív elbánást sokan „kettős mérés-cének”, mások egyszerűen „packázásnak” minősítik.

Az illegális migráció frontvonalában fekvő két országot súlyosan érinti az uniós belügy-miniszterek tanácsa által nemrég szokatlan hírtelenséggel, puccs-szerűen elfogadott migrációs csomag is, melynek értelmében Brüsszel által egyoldalúan meghatározandó számú illegális bevándorló befogadásának elutasítása esetén a tagországoknak „fejkvótát”, évi 22 ezer eurót kellene fizetniük migránsokért. A belügyminiszterek tanácsában nincs szűkség konszenzusra, a csomag ellen csak a lengyel és

tikusok indexértéke a legalacsonyabb, tehát egy intézmény minél közelebb helyezkedik el a politikához, annál bizalmatlanabbak vele szemben az emberek.
Ha az országgyűlés, a magyar jogrendszer, a rendőrség és a politikuskok bizalmi indexe alapján a társadalmi közbizalom egészére kívánunk következtetést levonni, akkor azt állíthatjuk, hogy a magyar társadalomban inkább a bizalmatlanság semmint a bizalom az általános attitűd. Hasonló a helyzet, mint azé az egyszeri amerikai politikusé, aki nem merte bevallani édesanyjának, hogy képviselő lett, inkább azt hazudta, hogy bárzongorista. No, ha nem is ennyire kétségbeejtő a helyzet, mégis elgondolkodtató az intézménybe vetett társadalmi bizalom mértéke.

A Házszabály egyértelműen fogalmaz, amikor a parlament tekintélyének, méltóságának megőrzését teszi a képviselők feladatává. Íme:

45. § (1) az Országgyűlés ülésén az ülés zavartalan lefolytatásának biztosítása és az Országgyűlés tekintélyének megőrzése az ülést vezető elnök feladata, amelyben őt az ülés vezetésében közreműködő jegyző, valamint az általa a tárgyalási rend fenntartására felkért bíráló, az ülésteremben tartózkodó jegyző, alelnök és háznyag is segíti.

46/b. § (1) azt a képviselőt, aki az Országgyűlés tekintélyét, az ülés méltóságát, valamely személyt, csoportot – így különösen valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséget – sértő vagy illetlen kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, az ülést vezető elnök rendreutasíthatja, illetve figyelmeztetheti.

SZILI KATALIN

Semlyén–Hiller-párbeszéd

A parlament volt elnökének véleményét megerősíti Hiller István szociáldemokrata képviselő, aki az országban eluralkodott rossz hangulatot szintén a politikai hatalmaságok viselkedésével hozza összefüggésbe, azt állítva, hogy a politikai vita stílusa rányomja bélyegét az ország hangulatára. Emiatt közösségek esnek szét. A különböző nézőpontok ütköztetését sokkal szívesebben fogadja a nép. Ezzel szemben nincs vita, hanem kinyilatkoztatás, a vitapartner véleményének eleve elutasítása, a párbeszéd megtagadása.

Mindez június 15-én a Republikon Intézet által rendezett Magyarok határain innen és túl c. konferencia keretében hangzott el. Ennek a jövőre nézve talán legérteesebb részét Bárdi Nándor szerteágazó, kritikusan értekelő előadása mellett Semlyén Zolt és Hiller István szokatlanul nyílt és őszinte párbeszéde alkotta.

Emléktöredékek

Sokat gondolkodtam azon, hogy vajon milyen címet is adhatnak Arday Lajos közműltyben megjelent kötetéről tervezett rövidlek írásomnak és végül is némileg lopva a szerző könyvének címeből – Emlék(kép)ek kortársokról – jött az Emléktöredékek.

Aki kezébe veszi a szerző száz nyomtatott oldalt alig meghaladó kötetét, érdekes és szubjektív megközelítésű miniportrékat kaphat mindanzokról, akik Arday Lajos mintegy hatvan esztendőfőlelő szakmai pályafutása során kollégái, főnökei, szakmai barátai voltak. Egyaránt olvashatunk Joó Rudolfról és Kovács Lászlóról, Szabó A. Ferencről, Németh Zsolt-ról, Hevesy Pálról, Niederhauser Emilről, Juhász Gyuláról és még sokakról. Szinte valamennyien Arday Lajos „látókörében” voltak. Tanárok, kortársak, pályatársak…

Aki figyelemmel követte – és követi – a ma-holnap (2025-ben) a kilencvenedik életévét majd betöltő Arday Lajos kutatóit, oktatóit, szakírói munkáját az tudja, hogy ő nemcsak az egykori Brit Birodalom történetét, a mindenkori Magyarországához fűződő kapcsolatainak a történetét ismeri kitűnően, de az 1970-es évek végétől kezdődően a kisebbségi kérdésc ismert és elismert kutatója. Angol, orosz, cseh, szerb-horvát (ma már nyilván szerb és horvát) nyelvismerete is segítette abban, hogy a közép-európai országok kisebbségi ügyeiben eligazodjon és eligazítson.

Könyvének egyik fejezetében ugyanis olyan konferencia beszámolókat ad közre, amelyek segítenek megérteni bizonyos dolgokat és be-

Jól látható, hogy nem csupán az országgyűlés méltóságának, hanem a tekintélynek megőrsését is szankcionálni rendeli a házszabály.

Végül, de nem utolsósorban álljon itt még néhány sor a balliberális ellenzék magatartásáról, akik fennen hangoztatják, hogy ők a demokratikus ellenzék.

Aki demokrata, annak a nép akarata szent. Aki demokrata, az elfogadja azt is, akinek más a véleménye.

Aki ráadásul még alapvetően liberális is, ha hagyja, hogy más a véleményét elmondhassa.

SZAKÁLY SÁNDOR

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: FETES KATA

Infravörös szervei figyelmeztetik a tüzbogarakat

A körülbelül 20 milliméter hosszú ékszerbogar csak Ausztráliában él, Tasmaniában nem. Előtte az eukliptuszfákra korlátozott.

Az ausztrál ékszerbogar, a *Merimna atrata* számos hőérzékelővel rendelkezik. Eredetileg úgy gondolták, hogy ezeket erdőtüzek észlelésére használja, de valószínűleg más célból is szüksége van az érzékelőkre. A *Merimna atrata* infravörös szervei viszonylag érzéketlenebbek, mint Európában élő rokonaié. Ez tulajdonképpen az ellen szól, hogy a bogár ilyen módon nagyobb távolságból is képes lenne tüzet észlelni. Az ausztrál tüzbogár égett eukliptuszfákra repül. A szakértők veze kapcsolatlan pirifiláiról („tüzszerekekről”) is beszélnek. Ez a viselkedés nem gyakori a rovarok körében. A *Merimna atrata*-nak jó oka van erre, hiszen az elhalt fa bőséges táplálékot kínál a bogárlárváknak; ezért ide rakja tojásait.

Merimna infravörös szervei a hasa két oldalán helyezkednek el: ez egyébként egyedülálló az állatvilágban. Feltehetően segítene a tüzbogaraknak elkerülni a forró pontokat, amikor egyre tájra közelednek, például egy frissen leégett ághoz közelednek. Ezeket nappal az ember és az állatok szemmel nem ismerik fel.

A Bonni Egyetem Állattani Intézetének docense dr. Helmut Schmidt szerint a *Merimna atrata* a tüzekből származó szagok alapján tájékozódik.

Eladja a házat, ahol 102 évig élt

Nancy Gifford egész életét ugyanabban a házban töltötte – most 104. születésnapján, eladásra kínálta a házat. Ő maga egészségügyi okokból egy otthonba költözött.

Míg a szülei több mint 100 évvel ezelőtt mindössze 200 fontot fizettek a három hálószobás házért a *Street* nevű faluban, az angliai *Somerset* grófságban, az idős asszony most körülbelül 170 000 fontért vásárolná eladni.

A brit jegybank szerint egy font värésnéleje 1921-ben csaknem 39 mai fontot (körülbelül 44 euró) érne.

Amikor 102 évvel ezelőtt, kétévesen családjával beköltözött a házba, a konyha, a WC és a mosdóhelyiség nem volt tőle alatt. Később, némi korszerűsítés után, évtizedekig a házban élt férjével, *Bertel*, fiukak nevelve, aki szerint, „csodálatos” volt ott felnőni. „Mindannyian szegények voltunk, de mindenki boldog volt.”

Amikor 102 évvel ezelőtt, kétévesen családjával beköltözött a házba, a konyha, a WC és a mosdóhelyiség nem volt tőle alatt. Később, némi korszerűsítés után, évtizedekig a házban élt férjével, *Bertel*, fiukak nevelve, aki szerint, „csodálatos” volt ott felnőni. „Mindannyian szegények voltunk, de mindenki boldog volt.”

TORONTO STAR

Új geológiai korszakban élünk

A tudósok szerint az emberi tevékenység olyan alapvetően megváltoztatta a Föld geológiáját, légkörét és biológiáját, hogy új geológiai korszakba lépett, ennek neve antropocén. Az Antropocén Munkacsoport (AWG) tagjainak bejelentése a Torontótól mintegy 60 km-re (37 mérföldre) nyugatra fekvő *Crawford*-tóban tett felfedezéseken alapszik.

Colin Waters, a Leicesteri Egyetem geológusa, az *Anthropocene Working Group* (AWG) az Antropocén Munkacsoport elnöke szerint: „Egyértelmű, hogy a változás mértéke hihetetlenül felerősödött, és ezt emberi tevékenység okozza”. A tavak alján lerakódott üledék mintegy geológiai feljegyzés, információt adhat a tudósoknak a változó környezeti feltételekről.

Míg az AWG tudósainak csapata 11 másik lehelről gyűjtött magmátnak, a Crawford-tó kivételes mélysége lehetővé tette, hogy az üledék a tófenéken viszonylag zavaratlanul lebegjen, és olyan rétegeket hozzon létre, amelyek rögzítik a különböző környezeti jellemzőket. Ezért sikerült megtalálniuk egy úgynevezett „arany tüköt” (kiindulási pont) az üledék rétegek között: mely megmutatja a Föld körülményeiben bekövetkezett hirtelen geológiai változást.

A tudósok arra a következtetésre jutottak, hogy a tó üledékében talált plutónium az 1950-es években végzett nukleáris kísérletekből származik. Ez „egyértelmű jelzője” az antropocénnek. *Colin Waters* és az AWG többi tagja azt javasolta, hogy tegyék az új korszak kezdetét 1950 és 1954 közöttre. Ha ezt az indítványt elfogadják, az antropocén (ami az „antropo-”, azaz „ember” szóból származik) az elmúlt 11 700 évet felölelő korszak a holocén lezárását jelenti.

John Holdren, az Egyesült Államok-beli Fehér Ház korábbi tudományos tanácsadójának véleménye: „A valóság az, hogy a környezet átalakítására irányuló képességünk messze meghaladja a következményekkel kapcsolatos tudásunkat és irányváltási képességünket.”

A titkos finanszírozás dicsérete

A gyarmatosítókhoz hasonló kiváltságokat követelnek az NGO-k

Miért tiltakoznak az Európai Bizottság által javasolt demokrácia védelmének csomagjával szemben azok a nem kormányzati szervezetek, amelyek az átláthatóság bibliájára esküsznek? Végül is ennek a javaslatnak az a fő célja, hogy a nyitottság fényét vetítse a külföldi érdekeltségek által finanszírozott civil szervezetek tevékenységére. A Bizottság javaslata kimondja, hogy célja „megvédeni demokráciáinkat a harmadik országok által finanszírozott vagy azokhoz kapcsolódó szervezetektől, amelyek olyan gazdasági tevékenységeket folytatnak az EU-ban, amelyek hatással lehetnek a közvéleményre és a demokratikus szférára. Célja továbbá a szabad és tisztességes választások megvalósítása, a civil társadalom és a polgári szerepvállalás erősítése.

A Politico-ban Eleanor Brooks és Israel Butler (a *Liberties*) a Szabadságjogok Európai Uniójától, – mely egy németországi székhelyű nem kormányzati szervezet – azzal érvel, hogy a külföldi civil szervezetek nyilvántartása vételt és finanszírozási forrásuk elismerését előíró törvény a demokráciát biztosítja. Úgy vélik, hogy a „szabad civil társadalom” fenntartása megköveteli, hogy a külföldi támogatásban részesülő civil szervezetek mentesüljenek az átláthatóság terhétől.

Brookes és Butler arra figyelmeztetnek, hogy „a Bizottság által javasolt szabályok elfogadják és legitimálják azt a rágalmat, hogy a civil szervezetek potenciális trójai falói a külföldi kormányoknak”.

Am ezek a szabályok csak annyit jelentenek, hogy felhívják a közvélemény figyelmét arra, hogy a külföldi finanszírozási szervezetek olyan érdeket szolgálnak, amelyek ellentétesek annak a társadalomnak az érdekeivel, amelyben működnek. Az Egyesült Államok 1938-ban elfogadott Külföldi Ügynökök Regisztrációs Törvénye (*Foreign Agents Registration Act = FARA*) példaként szolgál e tekintetben. Megköveteli a szervezetektől, hogy rendszeresen tegyék közzé a külföldi megbízóikkal fennálló kapcsolatukat, valamint a külföldről kapott finanszírozást.

A FARA, akárcsak a Bizottság javasolt szabálya, lehetővé teszi a nemzet polgárainak, hogy megismerjék a finanszírozás forrását és hogy a közéletben mire használják fel. Az átláthatóság ebben a kérdésben nem különbözik attól, hogy tisztázzuk az egyéni és vállalati adományozók és politikai pártok közötti pénzügyi kapcsolatokat. Brooks és Butler azonban azon az állásponton van, hogy a civil szervezeteket más szinten kell kezelni, mint a többi érdekcsoportot. Arra figyelmeztetnek, hogy a „tekintélyelvű vezetők”, „fegyverként használhatják az átláthatósági korlátozásokat”, és aláshatják a civil szervezetek munkájába vetett közbizalmat, ami „megnehezíti küldetésük teljesítését”.

Az átláthatóság fegyverkénti használatára való hivatkozás azért nagyon érdekes, mert az átláthatóság értéke felé történő szelektív orientáció sugallja. Miért kellene a közvéleményt megfosztani a külföldi finanszírozás és kamat szerepének nyílt elszámolásától? Vagy azzal érvelnek, hogy hasonló átláthatatlan rendszernek kellene működnie a politikuskok és pártok hazai finanszírozásával kapcsolatban? Ha a nyitottságot és az őszinteséget a tekintélyelvű erők fegyverként azonosítják, akkor a demokrácia nagy bajban van.

Tézisük alátámasztására, miszerint „az átláthatóság egyesek számára rendszerben van, de nekünk nem”, avval érvelnek, hogy „valószerűleg elriasztanak a kisebb adományozókat, akik tartanak attól, hogy milyen következményekkel járhat nyilatkozataik nyilvánosságra kerülése”. A „szabad civil társadalom” melletti elkötelezettségük fényében az adományozói titoktartás támogatása perverz. Az adományozói titoktar-

tás lenne a civil társadalom új értéke? Az átláthatóság szelektív megközelítését teljes egészében az indokolja, hogy az „lőszerral látná el a tekintélyelvű vezetőket”.

Azt állítják, hogy „amint azt Magyarországon és Oroszországban is tapasztalták” a tekintélyelvű vezetők átláthatósági korlátozások alkalmazzák a külföldi civil szervezetekbe vetett „közbizalom megtörésére”. Paradox módon a *Liberties* és az általuk képviselt szervezet folyamatosan követeli Magyarországot és Lengyelországot átláthatóbbá tételét. Az ő szemszögükből ezek a kormányok soha nem lehetnek elég átláthatók. Am képmutatónak ragaszkodnak ahhoz, hogy amikor a külföldi civil szervezetekről van szó, az átláthatóság átok.

Tulajdonképpen az antidemokratikus kormányok szinte minden szabályt vagy törvényt elferdülhetnek, de ez nem jogos érv a szabályok elfogadása ellen. Az átláthatóságot előíró szabályok ugyanis az ellenőrzés és szabályozás leghébb formái. Amennyiben a külföldi civil szervezetekre és egyéb érdekcsoportokra vonatkozik, lehetővé teszi a nyilvánosság számára annak felmérését, hogy e szervezetek tevékenysége mennyiben egyeztethető össze az Európai Unió vagy nemzetük érdekeivel. Az ezzel kapcsolatos egyértelműsítést csak elősegítheti a demokratikus döntéshozatal, hacsak nem akarják félhomályban tartani a közvéleményt.

A *Liberties* álláspontját széles körben támogatják a civil szervezetekben dolgozó kollegáik. Több mint 200 civil szervezet fogalmazta meg azt a levelet, amelyben támadja a Bizottság javaslatait. A levél arra figyelmeztet, hogy az ilyen jogszbályok ronthatják az EU hitelességét és az emberi jogok külföldön történő védelmében, és bátorítják az elnyomó vezetőket. Álláspontjuk szerint az emberi jogok akkor védhetőek a legjobban, ha a civil szervezetek megszabadulnak attól, hogy elszámoljanak külföldi finanszírozási forrásairól és külföldi ügynökségekkel való kapcsolataikról. Az ok, amiért ilyen határozatlan kivételt tesznek a Bizottság javaslatai alól az, hogy úgy vélik, ha felhívják a figyelmet külföldi hovatartozásukra és finanszírozási forrasúkra, akkor az erkölcsi tekintélyük is a nyilvánosság előtt csorbul.

A külföldi civil szervezetek ellenállása a hovatartozás átláthatóságát érvényesítő szabályokkal szemben felvetődő fontos kérdés, hogy a belföldi intézményekkel azonos státusszal rendelkezzenek-e. Nincs jog a kormányoknak arra, hogy a külföldi finanszírozást és a külföldi ügyeket szorgalmazó civil szervezeteket másként kezelje, mint a hazai intézményeket? Nem kell-e tájékoztatni a polgárokat arról, hogy a véleményüket befolyásolni szándékozó civil szervezeteket külföldi ügynökségek támogatják?

Ha az ön válasza ezekre a kérdésekre nemleges, akkor valószínű támogatja a civil szervezeteknek a gyarmatosítókhoz hasonló kiváltságokkal való felruházását.

Brooks és Butler szilárdan hisznek a két-tós mércében, amely mentesíti a külföldi civil szervezeteket az átláthatóság más érdekcsoportokra vonatkozó formájáról. Azt állítják, hogy csak a rosszindulatú tekintélyelvű kormányok profilíthatták a Bizottság javaslatából. Úgy tűnik, azt gondolják, hogy mivel jobban megvédjük a demokráciát a tekintélyelvű kormányoktól, mint egy nemzet polgáraitól, mentesíteni kell őket a nyilvános ellenőrzés alól. A *Liberties*, az általuk képviselt civil szervezet 2021-ben 700 000 eurót kapott a Nyílt Társadalom Alapítványtól, a folyó évben pedig több mint 600 000 eurót kapott az EU CERV működési támogatásából. Miért nem ismerne a világ a finanszírozásuk forrását?

FRANK FUREDI

Fordította: FETES KATA

Kellemes időtöltést kínál télen-nyáron a Csorna melletti Áldos Panzió Farádon.

H-9321 Farád, Győri út 18.

Tel./Fax: 00 36/96 535 000 • E-mail: aldospanziofarad@gmail.com

*

Ami az emberi viselkedésben örök

(300 éve született Adam Smith)

Adam Smith korszakos jubileuma egyszerre figyelmeztet a skót filozófia iskolá kivételesen érdekes fejlődéstörténetére, illetve eredményeire, de ugyanolyan erővel emlékeztet arra is, hogy még számos ígéretes nekibuzdulás után is az iskola egységes egészként való értelmezésében a hátrányok ledolgozása csak nagyon viszonylagos. A skót történelem és a skót életforma számos titkához hasonlóan a filozófia is tele van rejtélyekkel. A skót rejtélyek számát Adam Smith még azzal is szaporíthatja, hogy két legnagyobb műve néhány igen fontos vonatkozásban egymással ellentétes, s mindez úgy, hogy önmagában mindegyik összefügg és egységes.

A skót társadalom számos történelmi és helyzeti hátrányának csökkentése az igen erős egyházi kontroll fokozatos lektüzdésével együtt e filozófia néhány különleges sajátosságát bizonyosan magyarázza. Valóság-közélségből származó empirizmusa különlegesen erős, ebből következően gyanakvása és bizalmatlansága a spekuláció minden formájával szemben is az. *Egyidejűl valóságúitzetete és spekuláció-ellenessége különleges vállalkozásokra ragadja.*

Elterjedt fel fogás szerint a filozófia eleve absztrakció, s feladata ezért az, hogy látható és érzékelhető valósággal szemben, akár még e valóság fölött is, valamiféle másik világot rendezzen be, hogy azután titokzatos okokból egy ponton az elvontságoké az a másik világa legyen már az igazabb világ is. Ezzel szemben a skót filozófia úgy gondolja, hogy a filozófia feladata éppen nem az absztrakció, de a konkrét állandó újrafogalmazás. Növeli a skót gondolkodás érdekességét napjaink számára a párhuzamosan fűzőt egyes filozófiai diszciplínák egymáshoz való viszonya. Az a tény, hogy Adam Smith első főművének címe az *Erkölcsei érzelmek (érteleme* például önálló paradigmát alkotó körvonalait ölti (megjelent 1759). Éppen e lehetséges önálló paradigma az a kitörési pont, amelyen keresztül a skót filozófia nagy művei értelmezésének meg kell születnie. A *skót filozófia megértésének kulcsa éppen a sajátos skót kiindulópontok önálló paradigmává való fejlelesztése.*

A *morális érzékelés* problémája ma is sokat ígéró perspektívák és nagy nehézségek elé állítja az olvasót. E nehézség problémája a felszínen abban áll, hogy a morális érzékelés (érzés, érzet, érzelme, érzelme) fogalmisága olyan közeli áll a hétköznapi nyelvhez, hogy az olvasó képtelen megragadni azt a különbséget, ami a fogalmak hétköznapi és teoretikus használata között fennáll. Nem a valóságos probléma megértése tehát a nehéz, hanem a valóságos probléma *elkülönítése*, a természettudományok szóhasználatával szölvá: *pontos izolációja*. A történelem tünnepélyes látvátábol nézve Adam Smith megtestesíti a skót gondolkodás összes lényeges sajátosságát. Európa filozófiai kultúrája három nagy filozófiai kultúra olyan párhuzamos fejlődéséből állt össze, amelyben a két, esetleg három kultúra közötti horizontális kölcsönhatások meglepően lassan alakultak ki. Ez adja a mindhárom nagy filozófiai kultúrától egyéktől független skót gondolkodás eredetiségét, amelynek értéke még felül is múlhatja az egyes gondolatok önálló értékét. Nincs Európában még egy filozófia, amelynek kizárólagos helyzetben lévő erős protestáns ortodoxia szorításából kellene előlőpnie. Ennek egy következménye a skót gondolkodás túlhangsúlyozottan *etika központúsága*. De ennek a protestantizmusnak nem ez az egyetlen lényeges szisztematikus filozófiai hatása. Éppen amiatt, mert a protestantizmus nélkülöző a maga, még a középkorból hozott előzetes metafizikai összességét, a skót filozófiának nem kell nagy szisztematikus metafizika ellen harcolnia. Emiatt könnyebben is jut el a konkrétához. Innen a valóságos emberi természet skót megfogalmazásainak máig friss lejegyzése.

Amikor mindhárom nagy filozófiai kultúrában napirenden kerül a valóságos ember filozófiai vizsgálata, ennek a fejleménynek nem lehet kizárólagos oka az intenzív szemelárlázó elemberkép. Ennek az ugrásnak az *evlálgiság új forradalmaival* kellett összefüggnie. Nem lehet mégsem teljes pontossággal meghatározni ennek az ugrásnak a mihenlétét. Már csak azért sem, mert ha valami, akkor éppen a közvetlenül érzékelhető és megítélés tárgyává tehető emberi természet volt az a tárgy, amelyről az antikvitástól kezdve végig a középkoron át a legtöbb filozófiai írás született. Ez szerencsére mégsem akadályozza meg, hogy a skót filozófiában megjelenő emberkép ne legyen képes feledtetni az antikvitás és a középkor erre vonatkozó irodalmaitól jó részét. Furcsa ellentmondás alakul ki, egyenesen *aszimmetria*. Az ember és a társadalom illetően összjártékában az emberi természet skót leírása már valószínűtlenül tökéletes, amíg a társadalmi viszonyok leírása még naivnak mondható vagy még annak sem.

Létrejövetele körülményeinek hatására a skót filozófia emberképből tehát hiányzik a korábbi nagy általános világnézet árnykepe, amellyel megküzdve a valóságos ember a filozófia centrumában megjelenik. *Emberképé-*

ból a tudati elem azonban más szempontból is hiányzik. A skót filozófiában az ember nem a tudat irányítja, s ha mégis valamiféle tudat irányítaná (aminek lehetőségét Smith elvileg nem vonja kétségbe), akkor ez a tudat mindig másodlagos, *nem releváns az ember valóság szempontjából*. A skót filozófia meghatározottsága azoknak a viselkedési eseteknek feltérképezése, amelyek valamilyen módon kikerülnek a tudat akarathálóját. Ezek a hatások vagy (akarattunk ellenére) hatnak ránk meghatározóan, vagy (akarattunk ellenére) nem tudunk velük megbirkózni, vagy (akarattunk ellenére) nem tudjuk az azzal kapcsolatos dilemmákat feloldani. *Az akarat szűrője valóságos szűrő*. Egyáltalán az ember ott válik érdekessé filozófiailag, ahol olyan problémákkal kell szembeesnie, amelyek akaratit úton előzőleg el nem hártíthatók.

Smith azoknak az elveknek a leírásával foglalkozik, amelyekre keresztül az emberek más emberek viselkedését és jellemét megítélik, hogy azután saját viselkedésüket és karakterüket is meg tudják ítélni. Ezek olyan elvek, amelyek sajátosságosan oszcillálnának a későbbi „elmélet”, illetve a későbbi „természeti erő” fogalmai között. *Smith morális érzései (érzetei) a maguk konkrétusága ellenére sem tekinthetjük az örök emberi természet leírásának*. Smith leírása annak az emberi magartartásnak és karakternek a deskriptiója, amely kívül esik az emberi akarat közvetlen irányításán. Az erkölcsi érzetek ott kezdődnek, ahol az emberi viselkedés és jellem nem tudatos akaratának engedelmeskedik. Smith (és a skótok) szemléletében eredetisége ezen a területen is diadalmaskodik. Ez az akaraton-kívüliség ugyanis semmilyen sem hasonlít arra, amit a későbbi európai gondolkodás tudataltalanak tart. Smith erkölcsi érzetei nem nevezhetők öröknek sem.

Ezek az érzelmek/érzettek mindgyükünkre jellemzőek, nem metafizikai okból örökök, de a mindennapi lét *társadalomológiai* dimenzióhoz tartoznak. Így azt, ami bennünk gazdag és értékes, szívesebben mutatjuk meg másoknak, mint azt, ami bennünk szegényes vagy hiányos. Nagy történelmi változások megszüntethetik vagy megváltoztathatják az emberi természetet, de amikor ezek a nagy változások lecsillapodnak, bizonyosra vehetően ugyanígy fogunk viszonyulni mások szenvedéseire, mint a nagy változások előtt.

A Kant-utáni etika szempontjából mindenképpen fontos, hogy ekkor az etika már érdemileg kizárólag az egyénre szponzoltul. *A smith-i etika távoli tipológiai perspektívából*

DR. KISS ENDRE

tehát éppen ellenkezője a későbbi etikának. Az egyik individuáció előtti, a másik individuáció utáni. Ebből magyarázható az ez érdekes lehetőség is, hogy a mindenki által gyakorolt valóságos lételátalás idővel el is vesztülte eredendő morális dimenzióját, s mivel nem az egyén etika-szabadságával foglalkozik, *átolódhat az etika területéről az emberi magartartást vizsgáló tudományok, elsősorban a pszichológia* (vagy az akkor még nem létező viselkedéstudomány vagy az ugyancsak akkor még nem-létező *társadalomológia*) területére. És valóban ez is történelmi. Kant felől visszafelé olvasva az *Erkölcsei érzetek elmélete* leginkább pszichológiának tekinthető. De ha ez a gondolat a maga korából kilépve immár pszichológiának tűnik, a valóságos emberi természetnek mélyen a társadalomológiába ágyazott leírása megalapozó szerepet kellett volna, hogy játsszon a későbbi pszichológia történetében is. A *későbbi horizontálított pszichológiává* mumifikáló *erkölcsön azonban nem lesz része a modern pszichológia történetének*. De ahogy az erkölcsi érzetek smith-i elmélete nem vált pszichológiává, úgy nem vált filozófiává sem. Smith és kora az emberi természet valóságának leírásában jeleskedett, s a leírás örömeiben nem keresett semmiféle filozófiai összegező hátteret az emberi természet feltárt tulajdonságainak magyarázatára. *Megmaradt deskriptciónak, amelynek szépsége és frissessége viszont ma is csodálatra készíti az olvasót.*

A VISSZAVÁLTÓZÁS

– ajánlotta felvezetőjében az *Origo*. Okkal-joggal, mert fellépői „négy kontinens tizenegy országának színművészet szakos hallgatói” voltak, kétszázán, akik saját nyelvükön adták elő, saját, rájuk jellemző rendezési elképzelésben a hozzájuk legközelebb álló jelenetet: egyiptomiak az egyiptomi, a liverpooli diákok a londoni, párizsiai a párizsi. A török színhallगत pedig a bizáncit (amúgy roppant izgalmas feladatokat: mohamedánként a homo usio és homo iusio hitvitáját is magába foglaló lovagi, keresztény világot megjelenítve). A többi szín már kevertebb ösözetételű, de így is rendkívül változatos lett. „A román *társulat Luciferje többszemélyes volt, akik szinte egy egész légió alakjában gyötörték az Eszkimó színben Adámo!*” (L. Fábán Nikó). A nemzetközi porondon a színházi élet jelenleg aligha kínál hasonló igen végigszálgoló előadást. A többnyelvűség nyitotta szemléiség révén „*gazdagítva egyben a Madách-mű nemzetközi recepciótörténetét is*”. (Origo)

Már a mű maga szelektív, öntörvényű szálgulás Madách válogatásában a történelem (mintának kiszemelt, és színtetikumban megrajzolt, időrend-sűrítő, jelképes, összegező) eseményeit át. A külön „állapotrajtok” külön következtésekre készíthetnek a szemlélet, a néző – különösen az eltérő rendezői elgondolások miatt; a mű egésze viszont egységbe vonzza a külön-külön következtetéseket a nehezebben megérthető (emiatt utólag érzékelhető) drámaszerkezet magasabb szintjén. Ez történelmi a fiatalág lendületes mutatványában is „a 200. éves” lett szerző filozófiájával is a felkínált 21. századi színpadi környezetben. A játéktér az egy nagy, már-már sivatagra emlékeztető-utaló domb vagy halom (főden-utáni kitaszítottaságra? benne bolyongásra emlékeztet-

rendezvény a nemzetközi porondon, támogatások nélkül megvalósíthatatlan lett volna. A Nemzeti Színház önerőből nem tudta volna megoldani – olvasható több helyen. A tisztalátás azért megkövetel egy kiegészítést: nincsen, lett is lett volna képes ilyenre magyarszerző művészi intézmény egyedül. És... az ismertetés szintjén „megtapsolt” 200 szereplős előadás méltó volt a hozzá fűzött reményekhez.

Az egyszeri alkalommal bemutatott MITEM-zárórendezvényre hivatkozva: *Az ember tragédiája* a sorstárgédiák körében a világirodalomban kevésbé, a *Faust*-nál mindenképpen ritkábban említett színdarab. A Színházi Olimpia előadásaként, reményeink szerint, irodalmunkat újra bevezeti abba a hírtérkú kulturális jelenlétiségbe (aktuálitásban), amelyben a „magyar” jelző összefonódik az *olasszal, göröggel, rómánal, lengyelrel, törökkel és még jónéhányal*. Egyetemes, mert még földrészt átfogó színházi jelzővé (is) színesedve.

Ez a Madách előtti tisztelgés, mint szintézis-kísértel, huszonehét év után akár művészi „válasz” is lehetne a Nemzeti Színház megnyitásával elgázdott mű befeljegyzésére, a zárómódot kihagyására. Mégsem az, hiszen tudatosan másféralis nyitottságot képvisel, mint az előző, 2002-es bemutató. (A sors helyreigazítja, amit az ember elvett, mondaná egy-két ókori görög.)

Bebizonyosodott, hogy a magyar színjátszás legutóbbi megvalósítása fölzárkózott, mondjuk a világhírű Shakespeare-előadások színvonalához képest. Az 1859–60-ban megírt mű megint tíz éve lett kelt – (ez lenne a „*renewszás*” igazí jelentése?) – és *visszaváltozott* azt az, ami *és aminek lennie kell*. Megmutatja azt az arcát, amelynek vonásai csak saját vonásai, az övéi. Visszaváltozott a nagy kételyek közt született, választ kereső, hiteles és egyetemes emberi, drámai költemény.

LÉNYVEL FERENC

SZABÓ ZSUZSA

Tanulok – boldog – lenni

-

ÉN nem azért választottam a segítő hivatást, mert segíteni akartam, hanem mert végtelenül értékeltemek éreztem magam önmagamam jó szándékú cselekvés nélkül. Ma már tudom, hogy értékes ember vagyok, csakúgy, mint bárki más.

ÉN nem azért választottam a segítő hivatást, mert sajnáltam volna bárkit is, általában és leginkább magamat sajnáltam, mert áthárítottam a felelősséget másra, mert nem mertem vállalni a felelősséget, mert nem tanultam meg kompetensen működni.

Megszülettem 1,77 kg-mal és azt mondták életben sem maradok, azt mondták olyan voltam mint egy kismacska, a nagymamám fürdetett, akitől három éve elköszöntem. Eleteam nagy részét végig rettegtem a vakságtól való félelem miatt.

Nem azért választottam a segítő hivatást, mert sajnáltam volna a szociális szférában tengődő embereket, mert legbelül régen is sejtettem, hogy a segítő foglalkozás nem alá-fölé, hanem mellérendelt kapcsolódás és egy mel-lérendelt kapcsolódásban az együttézés van jelen, nem a sajnálat.

Régen mindenki másban bíztam, csak magamban nem.

Most magamban bízom és egyébként visszahűződom, nagyon kevés őszinte, mély, intim kapcsolódással élek és ez jól van így.

Nem törekszem jó emberre válni, önmagam-má válni törekszem és mindeközben hiszem, hogy az az ember, aki vagyok, leszek, abban az emberben ott lapul a jóság és a rossz szándék hiányzik belőle.

Nem azért választottam a segítő hivatást, mert segíteni akartam, én magamat akartam megmenteni, munka közben pedig elkezdett érdekelni az ember és az emberi természet. Ezért tanulok három éve munka mellett, sokszor heti sok munkórával.

Autentikus szeretnék lenni (végre). Magamért és a környezetemért többet, jobbat, úgy érzem, nem tehetek. Hiszem, hogy aki önzanos mer lenni, az jól van és aki jól van, az a környezetével is jól tesz.

Ideje körvonalazni magam, jól látható éles, de rugalmas vonalakkal.

Te ki vagy?

II.

2023. június 12.

Fekszem a kórház folyosóján ágyban, az infúzió folyik, én sírok. Minden a maga kijelölt medrében csorog. A sürgősségít és az urológiát villámsebességgel jártam meg, vagyis először kerekesszékekkel, majd ágygal száguldottunk végig a folyosókon. A két lábamon nem ment. Akkor kezdődött, amikor reggeli közben felálltam, hogy hozzak be zsázsát. Bizony ám. Van a teraszon majdnem kiskert, úgy, hogy még kapálni sem kell. Szóval ahogy felálltam, hogy hozzam a zsázsát, késszúrás-errei fájdalomt éreztem a hasamban. Nyilván arra alapoztam a napom, hogy a fájdalom majd elmúlik és dolgozom és a jegyzeteim olvasom – készülve a másnapi szóbeli diplomavizgára.

Az utóbbi időben igen jól működünk együtt. Én és a testem. Bár rövid, de rendszeres pihenésért megegyeztünk abban, bírjuk még ezt a néhány napot. Meg nem feledkezve teljesítettem ígéretem, ez a csont, izom, bőr, haj és igen, kicsi

zsrír (mióta nem dohányzom a rendszeres sport ellenére felszaladt pár kiló) összessége még egyre rákancátlanabb lett. Meg a szellem is, az elme. Hétvégén már egyre gyarapodó „ásítási rohamokkal” adta tudtomra, hogy lassan itt a vége. Komolyan vettem, mégsem lett könnyebb.

Talán az izmok voltak leginkább kitéve mindennek. Befeszültek, pedig nem remegtem, nem féltém, már igazán elhittem, hogy ez nekem most már sikerülni fog, ez a köztes állomás, a diploma megszerzése. Van következő feladat, terv, álom.

Na persze, csak maradjak életben. Ki tudja, mi ez. Annak idején a vakbélgyulladás majd-nem elvitt. (Ráadásul igen pófátlan módon, Karácsonykor. Körülbelül 2–3 nap volt a beilem perforációjáig, a szepszisig.)

Az urológus valamit lát az ultrahangon, ám mégsem, akkor ezt még meg lehet isnzi. A sebész mondja, hogy jó a vérképem, minden oké. Szerencsére a sebész is azt sejtí, amit én, hogy ez csak egy ciszta lesz. Irány a nőgyógyász. Három órán belül a harmadik osztály, ahova elgurulok, ez már szinte kirándulás.

Szóval ott vagyok a vizsgálati széken, szét-letél lábálal, mint az általában a nőgyógyászati vizsgálatban zajlik. Mivel eddigre már lemond-tam arról, hogy szeptember előtt zárhatom tanulmányaim és megtapasztalhatom a szóbe-li diplomavizsga minden izgalmát, továbbá a bőségstől jókórára dagadtak a szemeim, az orvos nagyon együttérző hangnemben szól hozzám: „Jajj, hát mi van magával? Ez jó, hogy nem tá-lállunk semmit.”

–Holnap szóbeli és valószínűleg nem tudom megcsinálni, de ezt kezdem elfogadni.
–O... akkor maga tanul...
–Igen, tanulok.
–Sokat tanul?
–Persze, hogy sokat tanulok, diplomavizs-ga lesz.

–Úlve tanul?

–Igen, ülve tanulok.

–Álljon csak fel. Akkor ez most mozgásszer-vi dolog lesz...Ne ijedjen meg.

–Álljon csak fel. Akkor ez most mozgásszer-vi dolog lesz...Ne ijedjen meg.
És már úti is a derekam, hátam alját, nyom-kodja a csípőm.
– Akkor ez egy becspódótt izom vagy ideg lesz, ami alhasban bizony, igen fájdalmas. Kérdezem, hogy kapok-e valami fájdalom-csillapítót, mert ha erről van szó, nyilván em-neméék vizsgázn.

Ahogy írta fel a gyógyszerzt, azt mondta drukkol.
A delutánát szinte végigalszom.
Este nyolc körül van némi erőm és agyi ka-pacitásom, hogy átolvassam a jegyzeteim. Még egy utolsó nekirugaszkodás. Fekve. Szigorúan fekve. Nem merek ülni.

Mondom a testemnek:

– Figy!... Holnap van az ez vizsga, legyünk meg vele. Vizsga után elmegyünk a háziorvos-hoz és két napig pihenünk. Te meg én. Alvás, olvasás, evés, alvás. Esküi.

2023. június 13.
Alig tudtam koncentrálni örömömben, mert éreztem, hogy sikerült, s miután az igazgató új diplomaként köszöntött mindannyunkát, azt hiszem, ahogy átvettem egy szál virágot ez a mondat hangzott el, nyilván németül:

„Zsuzsanna Szabó „jó” eredménnyel sikeres vizsgát tett.”

BÉCSI NAPLÓ

Szabó Zsuzsa

MARSLAKÓK AMERIKÁBAN

Enrico Fermi atomfizikus, a Manhattan Pro-ject tagja híres volt kérdéseiről. Az egyik ilyen kérdése a Fermi Paradoxon így hangzik: ha igaz, az, hogy nincs fizikai akadály az űrhajózni ké-pes földönkívüli civilizáció kialakulásának és a csillagközi utazásnak, miért nincsenek itt a többiek, vagyis „*hol van mindenki?*” A melle-tet dolgozó Szilárd Leónak jó humorérzéke volt, így válaszolta meg Fermi retorikáját: - Itt vannak közöttünk, de magyaroknak mondják magukat. Ez az eset Los Alamosban a II. világháború alatt történt. Így alakult, hogy marslakóknak nevezték el a budapesti magyar származású, hazájukat el-hagyó illetve elhagyni kényszerülő öt világhírű kutatót. Az öt magyar Kármán Tódor (matematiku-s, fizikus aerodinamika úttrőr kutatója), Neu-mann János matematikus, a kvantummechanika elméleti kutatásai mellett a digitális számítógép elvi alapjainak lefektetésével is világhírűvé vált), Szilárd Leó (fizikus, a nukleáris maghasadás fel-találója), Teller Ede (fizikus, a hidrogénbomba atyja) és Wigner Jenő (kvantummechanika atya, fizikus Nobel-díjas 1963). Már a 30-as években Princetonban a 29 éves Neumann Jánost Maga-sabb Tudományok Intézetének matematikai pro-fesszorát a kortársai egy embernél felsőbbrendű faj megnyilvánulásának – félistennek gondolták, aki embernek álcázza magát.

Az oktatástudomány tudósai a magyar géniu-szok képzésével kapcsolatban nem egyszer elem-zik a huszadik századi, a II. világháború előtti budapesti gimnáziumi oktatási rendszert, amely több magasan képzett sikerembert adott világ-tudományok. A Nature folyóirat 2001. februári számában, Vaclav Smil kanadai professor „Geni-us loci, Budapesten készült a huszadik század” címmel az 1898 és 1908 között Budapestben szü-letett, és alapképzést ott kapott géniuuszokról írt, ebben már négyvel többen vannak: Szent-Györgyi Albert (orvos Nobel-díjas 1937), Arthur Koestler író, Gábor Dénes (fizikai Nobel-díj 1971) és Po-lányi Mihály előbb orvos, majd a munkássága a fizikai-kémiaótl a közgazdaságtanon keresztül a filozófiáig terjedt.

Az utóbbi három azok közé a jómódú zsidószar-mazású fiatalemberek közé tartozott, aki a ma-gyar numerus clausus törvénye miatt külföldön tanulhattak csak tovább. Főleg Berlinbe mentek, de a hitleri hatalomátutás után Németországból Angliába menekültek, míg Szent-Györgyi Albert a szovjetek elől az USA-ban volt kénytelen ku-tatásait folytatni. Smil szerint a magyar tudósok részben annak köszönhették sikereiket, hogy hírtelen megnövekedett tudomány és a technika po-litikai szerepe, részben mentalitásuknak és ma-gyarországi fiatalságukig visszanyúló történelmi tapasztalataiknak. Amerikában a kor tudományos központjában lehettek, komplex tudományos, technológiai és politikai szerepvállalásuk úgy volt lehetséges, hogy új gondolkodásmóddal, új problémamegoldó képességgel és alakulttírával felvértezve hagyták el a hazájukat.

A budapesti gimnáziumok 20. századi tudomá-ny- és politikatorténeti jelentőségére hívta fel a figyelmet Wigner Jenő 1963. december 10-én a stockholmi Nobel banketten elmondott beszédé-ben: „Amire szeretném felhívni a figyelmet az, hogy a tudomány iránti érdeklődésünköböl és a tudományhoz való hozzáállásunkból mennyit kö-szönhetünk tanárainknak. Saját történelmem a magyarországi Fasori gimnáziumban kezdődik, ahol matematikatanárom, Rátz László könyve-

ket adott nekem, hogy olvassam el, és felkeltet-te bennem a tárgy szépsége iránti érzéket.” Ebbe az osztályba járt még Neumann János és Szilárd Leó is. Rátz tanár úr külön foglalkozott a tehetsé-gekkel. Matematikai Füzeteket, megoldásra váró feladatokra adott nekik, versenyekre vitte őket, a kor legkiválóbb matematikusaival hozta össze a legtehetségesebbet, Neumann Jánost.

Hasonló témával foglalkozik Marx György nagysikerű könyve is, melynek címe Marslakók érkezése. Az angolul furcsa akcentussal, egymás közt érthetetlen nyelven beszélő tudósokat ameri-ka kollégáik nevezték el tréfából marslakóknak. Az ő listája már bővebb: közéjük tartozott még Oláh György 1994 Nobel-díjas vegyészmérnök, és Bay Zoltán fizikus is. Tevékenységük megha-tározó volt, nemcsak a tudomány és műszaki fejlődésben, hanem a század történelmének ala-kításában is.

A szerző személyesen ismerte a könyvben be-mutatott tudósok többségét, tanulmányozta munkáságukat. Megkérdezte őket magyar iskolájú-ról, a felfedezésikhez vezető útról, elgondolásaiik nyugati fogadtatásáról.

Az Oxford University Press kiadásában jelent meg Hargittai István a The Martians of Science, Five Physicists Who Changed the World „A tudomá-nyos marslakói” címmel. A fent említett öt vilá-g-hírű budapesti magyar, akiknek a munkássága megváltoztatta életünket, s a tudományt.

Neumann János leánya Marina Neumann Egy marslakó lánya címmel memoár írt édesapjáról. Megismerteti az olvasót a híres tudós körülötti éle-ttel, a kozmopolita környezetét, saját küzdel-meivel, hogyan próbál édesapja árnyékvilágából kiszakadni. Neumann János nem érhet me-gléánya sikereit, Los Alamos-i sugárterhelés kö-vetkeztében rákban hunyt el 1957-ben. Marina Neumann lett az első nő, aki a amerikai elnök Gazdasági Tanácsadó Testületben dolgozhatott, aktívvan szerepet vállalt a nemzetközi monetáris és pénzügyi világban, vezető multinacionális vá-lalatok élére került. Az amerikai autópár legma-gasabb rangú női vezetője lett az 1980-as években.

A tavaly szeptemberben elhunyt történész Dr. Frank Tibor, az MTA doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Angol-Amerikai Intézete volt igazgatójának angol nyelvű könyve: *Double Exi-le: The Exodus of Hungarian-Jewish Scholars, Artists, and Professionals through Germany to the U.S. (1919–1945) magyarul így fordítható „Magyar zsidószármazási tudósok, művészek Németorszá-gon keresztül amerikai emigrációjá”.* Az Oxford University Press kiadónál 2009-ben megjelent 500 oldalas könyvben a szerző közel 15 oldalas függelékben gyűjtötte össze az Amerikába 1919–1945 között kivándorló nagyrészt zsidó származá-sú művészek, tudósok, kutatók, zeneszerzők, pszichológusok, zeneszerzők, karmesterek, fil-mszakemberek, írók, újságírók listáját. Elemezte Magyarország 20. század első felének politikai és társadalmi berendezkedését többek között az oktatási, ezen belül is a gimnáziumi rendszerét.

Idézte Polányi Mihályt, aki The British Journal for the Science Philosophy című folyóiratban 1957-ben problémák természetét és megoldásának kutatásában meghatározta generációja (marsla-kók) egyik legfontosabb kérdését: „A megoldható és a megoldásra érdemes probléma felismerése valójában ez a tény már egy önmagában való új felfedezés. Korosztályára az erredetés, a problémamegoldás, találmányok felfedezése volt leg-inkább jellemző.” „A művelt elme” – folytatja Polányi – „mindig készen áll arra, hogy újszerű tapasztalatokkal találkozzon, és azokat újszerű módon kezelje.” A századvég pl. a fasori vagy német hatású magyarországi iskolák által táplált rendkívüli intellektus, három öszetevő szoros egyttműködéséből fakadt: korszak egyedi tár-sadalmi és kulturális sajátosságai, innovatív ok-tatási megközelítések és a tanulók veszelülett sajátosságaiik. E három erős tényező szokatlan szimbiózisba adta a sikert. Az akkor már Angliá-ban élő Polányi azt javasolta a magyar oktatási rendszernek, hogy fontos a tehetséget idejekorán felfedezni, és továbbra is személyes odafigyeléssel és elismeréssel, versenyszellem kialakításával, va-lamint problémamegoldásban keresszül szükségé-s fejtessen az elmét, s több előbb ehhez hasonló nevelési gyakorlatot kívánatos beiktatni a pedagó-giába. Azonban képtelenség újratesteníteni a múlt magyar zsenijéit anélkül, hogy ne ösztönözniének minden más gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális tényezőzt, amely hozzájárul Magyar-ország legendás elméinek létrejöttéhez.

Polányi Mihály 1957-ben lejegyzett ajánlata mára még aktuálisabb lett.

FETES

Bika Julianna

Szabó Zsuzsa

Így lettünk magyarok

– rendhagyó történelemkönyv szórványban élő magyar gyerekeknek

Rendhagyó és hiánypótló könyv jelent meg a magyar történelemlről tavaly év vég-én az osztályba járt még Neumann János és Szilárd Leó is. Rátz tanár úr külön foglalkozott a tehetsé-gekkel. Matematikai Füzeteket, megoldásra váró feladatokra adott nekik, versenyekre vitte őket, a kor legkiválóbb matematikusaival hozta össze a legtehetségesebbet, Neumann Jánost.

A történelmi fejezetek szerzője Ottlik Do-monkos, a magyar nagyasszonyokról szóló betéteket a felvidéki Kotolácsy-Mikóczy Ilona, a könyv kiscsoportos feldolgozását segítő útmutatót pedig a szabadkai Péterfi-Frank Mária írta. Az illusztrációkat a kolozsvári Szucher Ágnes, a szabadkai Ricz Géza festő-tölményező és 13 éves lánya, Viola készítette. A budapesti Ottlik Domonkos kivételével va-lamennyi alkotó jelenleg Salzburgban él. Az előzőt Potápi Árpád János nemzetpolitikai államtitkár írta. A könyv megjelenését a Magyar és az osztrák kormány is támogatja. Utóbbi attól a felismeréstől indítatta, hogy az anyanyelvi tudás fontos az integrációhoz.

A budapesti székhelyű Charta XXI Kár-pát-medencei Megbékéلسi Mozgalom külön estet szentelt a tankönyvek is nevezhető műnek, melyet az EWTN katolikus televí-zió közvetített.

A négygyermekes Kotolácsy-Mikóczy Ilona főszerkesztő elmondása szerint az ötlet egy barátí társaságban született „Gyakorló” magyar szülők Salzburgban arról beszélget-tek, hogyan lehetne külföldön egészséges gyer-mekétantudat, anyanyelvű készségeket, magyar történelmi, kulturális ismereteket továbbadni gyermekeiknek, akik nem hal-lanak az iskolában Petőfiről vagy a magyar történelemlről, nincs március 15-i ünne-psegük, nem tanulnak magyar népdalokat. Ezekről jobb esikben legfeljebb otthon, a családban esik szó.

„A könyv célja az egészséges, önálló gon-dolkodásra, a világra való nyitottságra, a megismerésre és az elfogadásra buzdítás. Történelmünk megismerése jó alapot szolgál-tat a jelenünk megértéséhez. Az egészséges identitástudat, mely képes felvenni a másik fél szeméüvetet is egy-egy kérdés megvitatá-sakor, pedig a jövő kulcsa. Kik vagyunk ma, honnan jöttünk, s hova tartunk” – olvassuk az utolsó fejezet bevezetőjében.

A könyv fontos célja a hídépítés is a többé-gi társadalom felé, pozitívabb hozzáállás ki-

alakítása a magyarság irányában, a speciális magyar nemzettudat megismertetése. Meg-ítélésünk nem jó, részint saját hibáink okán, de főleg nyelvi elszigeteltségünk, a hiányos és torz magyarságkép miatt, ami kisebren-dűségi érzés kialakulásához, az asszimiláció elfogadásához vezet. Az Így lettünk magya-rok a szerzők szerint szakítani akar a hagyományos magyar „áldozati hozzáállással”, he-lyette a magyar történelem pozitív eseményei-t kívánja középpontba állítani.

Külön fejezet foglalkozik a történelem so-rán velünk élő nemzetiségekkel, ahogyan a szerzők írják, „Jakótársainkkal”, nem hall-gatva el a velük szemben elkövetett hibákat sem. Kiss Gy. Csaba budapesti művelődés-történész, emeritus professor a műsorban arra hívta fel a figyelmet, hogy az 1918 előtti történelem nem csak magyar történelem. A Kárpát-medencében nem gondolkodhatunk úgy, hogy csak mi vagyunk! A könyv „utat nyit a szomszéd népek világa felé”, kitér kö-zös hőseinkre, például a Hunyadiakra.

Gelley Áron budapesti gimnáziumi törté-nelemtanár szerint a könyv „egyfajta kultu-rális gyorstalpaló”, nem megy szembe a kö-zépszikolai történelemoktatással, hanem ki-egészíti azt. A fiatalok nyelvén íródott, de egyensúlyt teremt a szleng, az előbeszéd és a tudományos szakkifejezések között. „Jól etaltalálja a célközönséget, a felső tagozatos általános iskolai és gimnazista korosztályt – mutatott rá.

A mai fiatalokat nehéz olvasásra rávenni: internethez, okostelefonhoz, vizualitáshoz szoktak. A könyv ezért sok humorral fűse-rezve, játékosan, újszerű megközelítésben, sok illusztrációval igyekszik közelebb vinni hozzájuk a magyar történelmet. Olyan dol-gokról is szó esik benne, amelyek hiányoz-nak az oktatásból: a visegrádi négyekről, egy-egy dalról, a hajdútánacról, festmény-elemzésről, a tatárjárás kapcsán pedig a tar-tármtársról. Ez utóbíról például az olvasó-k megtudhatják, hogy annak idején azért adtak ennek az ételnek francia nevet (tarta-re), hogy ne vegyék el a két szó azonoságát nem tudatosító fogyasztó kedvtől.

Szinte lehetetlen feladatrá vállalkoztak a szerzők, amikor a magyar történelmet a kezdetektől máig 28 fejezetben próbálták összefoglalni. Ezért az állandóan mobil-telefonjukon csüngő mai fiatalok számára QR-kódot tettek bele, amelyek videó tartalmukkal tovább vezetik egy-egy korszak, esemény, alkotás mélyebb megismerése felé

azokat, akiknek az érdeklődését sikerült fel-kelteni. Ez is a kiadvány egyik újdonsága. Nyomatott könyvben nem lehet linkeket be-letenni, ezért választották ezt a megoldást – magyarázta Ottlik Domonkos. Csak egy mobiltelefon kell hozzá a megfelelő, könnyen letölthető applikációval.

Egy másik újdonság a „női vonal”. Koto-lácsy-Mikóczy Ilona elmondta, hogy a ma-gyar nagyasszonyok nem véletlenül kerül-te a kötetbe ilyen nagy számban, ugyanis a mai magyar iskolai történelemkönyvekből szinte teljesen hiányoznak. Emesétől, a Ma-gyarok mondabeli ósanýjától Sarolton, Géza fejedelem feleségén át Szent István hitvesé-ig, Boldog Gizellaig és a középkori magyar női szentekig, Kanizsai Dorottýától és Beth-len Katától Lórántffy Zsuzsannaig, Szilágyi Erzsébettől Zrínyi Ilonáig, Széchy Máriától (a „múrányi Vénusztól”) Telesi Blankáig, Er-zsébet királynétől Czinka Pannáig és Salka-házi Sáraig számtalan kiemelkedő nőről ol-vashatunk (többségüket feltehetőleg az idő-sebb olvasók is kevéssé ismerik). Nélkülük többnyire férfi hősök sem lettek volna.

A magyar nagyasszonyokról készült il-lusztrációkból külön kiállítást terveznek.

A 28. fejezet címe: Lépj be a történetbe – segédanyag a könyv feldolgozásához. Amint szerzője, Péterfi-Frank Mária írja, családi és közösségi beszélgetések serkentéséhez nyúj-t-hat segítséget. A fejezetben megfogalmazott kérdések a múltból a jelenbe vezetnek, aktu-alizálják a történelmet. A honfoglalás kapc-sán például ilyen kérdések megvitatását ajánlja a szerző: „Érteztél már idegenként valahová? Ismersz valakit, aki távolabbról, máshonnan érkezett közeték?” Vagy a Tria-nonnal foglalkozó fejezethez: „Ugyanazzal a dologgal kapcsolatban különböző emberek különbözőképpen érezhetnek. Találtak ilyen példákat?” A demokraciájetekhoz ajánlott fel-a-datok kiválóan használhatók például a di-ákönkormányzatok megválasztásánál, kam-pánybeszédhez, stábalakításhoz, stb.

A könyv 2000 példányban jelent meg, de a szerzők bíznak benne, hogy lesz újabb ki-adása, ha lesz rá igény. Terveik szerint egy sorozat, a Vidd magaddal! első kötete. A to-vábbiakban többek között művészet, irodala-m, receptek kerülhetnek sorra.

A kötet megrendelhető a Salzburgi Magyar Egyesületnél az iglyetlunmagyarak.hu lin-ken, diákcsoportoknak kedvezménylyel. Ár: 6990 forint vagy 19 euró.

T. KOVÁCS PÉTER

Új magyar vérszerződést!

Anyaországunk elsősorban saját magának köszönhetően egy ideje már nem élvez, az a NATO-s és az EU-s partnerek bizalma, ez pedig elkerülhetetlenül kiharat ránk a jövőben. Hogyan lehetett-e a bel-és a külpolitikáit eny-re szerencsétlenül összekeverni? De lép-jünk tovább, a nagy baj máshol van.

A nagy baj máshol van. Antal József lé-lekben még 15 millió magyar miniszterel-nökének vallotta magát 1991-ben. Nem rég népszámlálásokat tartottak Magyarorszá-gon, Romániában, Szerbiában, Szlovákia-ban. Szembenézünk az adatokkal vagy sem, a számok azt mutatják, hogy harminc év alatt a 13 millió magyar 11 és fél millióra apadt a Kárpát-medencében! Emellett jobban szófor-gácsolódtunk, mint valaha: London a máso-dik legnagyobb magyar város, hogy egyebet nem mondjak.

Világzintén van tehát 13 és fél millió ma-gyar. Szerencsétlen szám! Ennek a 13 és fél milliónyi magyarnak az egyik fele tiszta szív-ből gyűlöli a másikat. A nemzet egyik fele gyűlöli, gúnyolja, lesajnálja a másik felét és a lehető legrosszabbat kívánja neki – és viszont. Így állunk, ez a helyzet ma, és közben a betel-jesült nemzetegyesítéséről beszélünk!

A geopolitika erővonalai gyorsan átalakul-nak, mi magyarok pedig nem állunk a válto-zások kedvező oldalán. Mi nem tudunk, nem akarunk időben változni és változtatni, ezért mi mindig a megnyíló szakadék széléén tán-torgunk. De nem, nem lesz itt semmiféle 19. századi teátrális nemzetahál! „S a sirt, hol nemzet sülyded el...” Nem, nem sülyedünk, mi el Atlantiszhoz méltó nagyszerűséggel, mi

RMDSZ kormányon kívül

Már nem tagja a román kormánynak az RMDSZ, a magyarság parlamenti képviseletét is ellátó leg-fontosabb érdekvédelmi szervezete. A kormányfő-váltás nyomán bekövetkezett kiszorítódási további magyarellesnek támadásokat is generált.

„Nem sikerült konszenzusra jutni a kormány-zásról, itt a dolgok leállnak” – jelentette be 2023. június 13-án Kelemen Hunor, a Romániai Ma-gyar Demokratikus Szövetség, az RMDSZ elnöke. Ezt követően a romániai magyarok parlamenti pártja kilépett-kitéssékelték a román kormány-koalícióból.

Hiába szerepelt a tervezett kormányfőcsere „előírásaiban”, hogy a miniszterelnökrotáció – a liberális Nicolae Ciuicăt a szociáldemokrata Marcel Ciolacu váltotta – nem befolyásolhatja a különböző tárcák sorsát, újra bizonyosodott, hogy Romániában a stabilitásnál és az adott szó-nál sokkal fontosabbak a pártok politikai és főleg anyagi érdekei.

Nem túl kockázatos kijelenteni, hogy a két ro-mán párt előre készült arra, hogy a parlamenti többséghez nem szükséges RMDSZ támogatása, a magyar „kolonc” nélkül forduljanak rá a 2024-es választási csúcsévre. A kizsorítódási – a jelentős öszegekkel dolgozó fejlesztési és a környezetvé-delmi minisztérium helyett olyan tárcákat aján-lottak fel, amelyek után szinte biztosak lehettek a magyar szervezet elutasító válaszában – min-denképpen valami hasonlót utal. Mert bár ez európai forrásokért felelős tárca jelentős források fölött rendelkezik, ám az együtt járó az országos helyreállításí terv kapcsán folytatandó brüsszeli egyeztetések mindig reftótes kimenetelével, il-letve a tervben vállalt reformok megvalósításával.

Közük a különleges nyugdijak ügyében rendezé-sével, amibe még egyetlen kormány sem állt bele, miután saját Klientúrája érdekeit veszélyeztetné. Az RMDSZ még így is hajlott egyfajta kompromisszumra, ám amikor úgy tűnt, hogy elfogadja a környezetvédelmi és az energiaügyi tárcára vo-natköző ajánlatot, a liberálisok visszatáncoltak. Az RMDSZ érdekérvényesítőképessége gyakorlatilag a minimálisra csökkent, hiszen a parla-menti többség nélkülie is biztosan megeren. Így aztán marad számára az ellenzéki szerep. Eddgi kormányzati szereplésének mérlegéről annyit, hogy a korábbi partnerek is elismerték: nem azért kellett változnia, mert képviselői rosszabbul vé-gézték volna a dolgukat, mint román kollégáik. Az autonómia és egyéb magyar jogkövetelések ügye ugyanakkor az egymást erő válsághelyzetek közepette ismét a háttérbe szorult. A kormány-résztvétel révén egyébként is nagyon kis esélylly tudja elérni a magyar közösség örendelkezésé-nek törvényes garantálását Romániában, viszont jelentős muncióidát azon román köröknek, mi-szerint a magyar szervezet kormánytagtsága ele-ve bizonyította annak, hogy a magyar kisebbség minden szükséges jogot élvez.

Nagy kérdés, milyen mértékben áll fenn annak a veszélye, hogy az RMDSZ-nek a kormányból történő kikényszerítése a magyarok lakta megyé-ket, térségeket, így a Székelyföldet is hátrányosan érintse a kisebbségi jogérvényesítés, illetve a tá-mogatások terén. Az RMDSZ Háromszéki Terüle-ti Szervezetének elnöke, a megyei önkormányzat vezetője, Tamás Sándor szerint amikor kormá-nyon volt az RMDSZ, látható volt, hogy nagyon is sok pénz van ebben az országban, és egyáltalán nem mindegy, ki is hova osztja szét.

MÁSRÉTI KATÓ ZOLTÁN

CSINTA SAMU

Pomogáts Béla 1934–2023

Időben érkezett a hír 2023. május 1-én bekövetkezett elhunytáról, a körülmények mégis úgy hozták, hogy egy szám kéссél emléke-zünk meg érdemeiről, tudományos teljesítményéről. Pomogáts Béla számosan kötődött a Bécsi Naplóhoz: a szerkesztőbizottság tagja volt; számos írásával gazdagította lapunk tartalmát. A köszöntő és megbeszélés jegyében búcsúznunk tőle barátja, Fried István méltatásával.
(Szerk.)

A XX–XXI. században nem volt nála szorgalmasabb irodalomtörténész-kritikus, aki tanulmányaival, esszéivel, bírálataiival, előadásai-val bejárta, kutatta, szélesebb körökkel megismertette a Kárpát-medence magyar irodalmait. Méghozzá úgy, hogy igyekezett igen nagy távolságot tartani az ezeket az irodalmak! sajnálata-sosan megosztó törekvésektől. Azokban a nem utolsó sorban általa feltárt adatokban, összefü-gésekben, irodalomtörténetekben hitt, ezeket népszerűsítette, amelyekből kibontakozhatott a magyar irodalom jelentősége, művészi ere-je, nyelvi-esszéi gazdagsága. Hatásaival mint-egy száz esztendő óta él, a modernizmusok átváltozásait, az európai irodalmakkal együtt haladó, azokkal termékeny párbeszédet folyta-tó alkotókra, ez alkotók kezdeményezte és be-telestítette folyamatokra összpontosítva. Ady Endre „városos” elsőlságga ugyanúgy érdekelt, mint a „népi” írók lírája, a transzilvanista Kuncz Aladárnak ugyanúgy könyvet szentelt,

FRIED ISTVÁN

Dunaság, dunaság, dunaiság – Száraz Miklós György esszé-albumáról

A 2000-es évek eleje óta, szépirói pályája felvétele mellett, művelődéstörténeti esszé-albumok szerzőjeként is nevet, rangot szerezett magának Száraz Miklós György. Közülük tehetségét, széleskörű érdeklődését – csak az utóbbi esztendőket tekintve is – olyan gondosan összeállított, értékes kiadványok jelzik, mint a többször megjelent *Fűjő Trianon* (2011, 2019, 2020) és *Székelyek* (2018, 2021, 2022) vagy a *Csodás Magyarország* (2021). A Scolar Kiadóval kialakított együttműködés eredményeként egyre gyarapodó sorozat új tagja, a folyóást követve, a Duna-tájban vezet végig, remekül válogatott fotókkal látta-tva-erősítve a tartalmas, imponálóan kiterjedt olvasmánybázisra épített szövegekben foglaltakat. A *Duna. Mítoszok Dunája – A Duna mítosa* írása-inak nemcsak témája a „népek országútja”-nak is nevezett folyam és a földrajzilag-szellemileg hozzá kapcsolódó vidékek, települések történel-me, kultúrtörténete, de sorukat végigkövetve az olvasó maga is a fontosabb nyomokat kiemelő és felfejtő, jól kalauzolt utazás részesének érezheti magát. Megismerhetővé válik számára a *Duna-ság*, valamint a *dunaság* és *dunaiság* esszenciája.

A bevezető így összegzi mindent: „(...) a Dunát szerethetjük. A Dunát, ami part, szikla, tocsogo, felhő,holtág, híd, csónak, hajó, hal és háló, kő és ház, vár, tölgy és fűz, nád, sírálé, kanalas-gém, sziget és ember. Kultúra. A Duna mindez. A föld, a víz, s talán a levegő-ég is.” (8.) Ezzel a széles látóhatárt befogó tekintettel figyelme a szerző a latin auctorok műveire, akiknek még isteni szentségű volt a Duna, keresi a természetes birodalmi határ mentén fennmaradt római katonai és polgári emlékeket, eljutva az idő ár-ján – innen nézve – „Operancián túli” forrásáig, amely valójában a Breg és Brigach patakok eredeténél található, gyűjti egybe metaforái csokrát. Behatóan foglalkozik a Habsburgok Dunájával, el-éldözve e két mitológia ausztriai találkozási pontjain: a „zell”-eknél, Linzben, Grein alatt, a Wachau-n és természetesen Bécsben. S a „tökéle-tis illúzió”-nál, az egykori császárvárosnál meg-állva, eltöpreng a mítosz mibenlétén, mielőtt e két fonal első nagy gyöngye után – virtuálisan

mint a modernista Cselényi Lászlónak. Déry Tibor prózája foglalkoztatta, Julház Ferenc látó-művés-őserőjű-barokk burjánzása, poézisa ha-sználóképp. Ugyanakkor nem volt könyvtárába zárkózó szobatudós, közeleti feladatok válla-lása elől sosem tért ki. Emlékezetes jó és nép-szerű elnöke volt hat éven át a Magyar Írószövetségnak, a legkülönbözőbb nézetű, felfogású költőkkel-írókkal ápoló személyes kapcsolatol. Munkahelyén az MTA Irodalomtudományi In-tézetében egy időben igazgatóhelyettesként mű-ködött – közmegelegedésre. Magyarországon belül és a határon túl cselekvő résztvevője volt tudományos értekezleteknek, melyek előadásai-nak kötetítő formálásában is szerepet játszott. Nemcsak dolgozataival járta keresztül-kasul a Kárpát-medencét, hanem személyesen is ellato-gatott Erdélybe (amelynek megírta többkötésű irodalomtörténetét, a Felvidékre, mindenhová, ahol segíteni, üzeneteket vinni-hozni kellett. S tette ezt, amíg tehetta, a legnehezebb időkben is. Olyan egyéniség, aki – Petőfivel szólvást – nem ragogni, hanem használni akart. Bőke-zűt vendéglátó volt, sokaknak szívből barátja, aki ügyekért élt, sosem ügyekből. Az ellenté-tek egyenlítését, a megbeszélés után követ-kező megbékélés útját javasolta. Valamint fe-lfelés nemzetstratégiát. Nagyon fogl hányozni mértékletlenségre, megannyi józan ítélete, feszült pillanatotkat is oldó humorá.

– elindul a többi parti főváros felé. A régi magyar-kör közül a ma szlovákiai Pozsony! az „első város”-t, Esztergomot érintve érezkés az érez-he-tően legjobban ismert és szeretett – korábban ön-álló albumokban is bemutatott – szülővároshoz, Budapesthez. A történeti érekeskések sorából megemlíti, miként lángolt az 1541-es keresztény koalíciós ostrom idején a folyó, milyenek vol-tak nagy, jégpáncélú telei és mekkora pusztítást okozott az 1838. évi árvíz, amely után az épít-kezésekkel megtörtént a majdani metropolisz sorából első alapvetése. A szerző a hidakon állva tartja leginkább megismerhetőknek a várost, így ma-gától értetődik, hogy a Lánchídra is elkaluztol, kitüntetett helyekként tekint a Gellért-hegyre és a Margit-szigetre. Ám esszéiben múltbéli jelesek leírásá, híres átútszások történeteti is megeleve-nyednek, mint Hadrianus katonájáé, aki teljes fegyverzettelben, vagy Bismarcké, aki birodalmi kancellársága előtt, éppen a Lánchíd környékén szelte át parttól partig a vizet. A Csepel-sziget el-hagyásával a képzeltbeli hajóst gyötörő „gyönyörű unalom” pedig – ha már rómaiak – az egykori dunai flotta megidézésének is időt, teret enged, ahogy a Belgrád utáni határvidékről, a Duna-sztrádról, e kettő kapcsán a költők Dunájáról való elmélkedésre is. A Vaskapuhoz érve a klasz-trikus elnevezések kérdése ugyancsak felmerül, hiszen Sztbrabón nyomán a felső szakaszt Danu-biusnak, az alsót, a tengeri, Isternek hívták a bölcs elődök. A régi Orsova, a mára eltűnt Ada Kaleh sziget és a bolgár Rusze túnt életét felvil-lantva végül a cágig, folyó és tenger szeg, termé-keny nászáig jut az út, amelynek legfontosabb tapasztalata a vízzel kapott közös közép-európai kincs, a nemzeteket nem szétválasztó, hanem sajátos értékeikkel együtt összekapcsoló Duna méltó megbecsülése.

Hiszen ember és történelem változik, elmúlik, de – miként az epilógus zárлата megerősíti – a „Duna még megvan” (205).

– *Száraz Miklós György: Duna. Mítoszok Dunája – A Duna mítosza.* Scolar Kiadó, Budapest, 2022., 207p.

SZEMES PÉTER

Molnár Ilona 70 éves

Élete egyik legholdogabb napjának nevezte a dunaszerdahelyi volt iskolaigazgatónő, hogy volt tanítványai körében ünnepelhettte 70. szü-letésnapját. Molnár Ilona személyisége határo-con túli ismertségre és elismerésre vall, nem túlzás tehát kicsit emberközelbe hozni. „Az éle-tem több mint felét, 42 évet a felvidéki magyar oktatásnak szenteltem” – vallja magáról a vál-tozatlanul dinamikus pedagógus.

„Igen, egy néhány szakmát oktató szakmun-kásképzőből létrehozhat több új szakmát, sza-ko-t bevezető érettségivel végzőző szakközépis-

kolát. Az első magyar tannyelvű informatikai szakközépiskola Szlovákiában felnőttképzéssel párosítva, ahol több ezer szlovákiai magyar diák szerzett végzettséget.

Ezzel sikerült megalapozni a felsőfokú továb-banulás lehetőségét is határon innen, határon túl. A magyarlakta régióban elsőként Dunaszerdahely-ny indulthatott ECDL-képzés, abban az időben legtöbb diák itt vette át az ECDL certifikátót.”

Pedagógiai tevékenységével párhuzamosan fontosnak tartotta a magyarsárgészt átplántá-lását a diákok tudatába.

In Memoriam Suhajda Szilárd

(Békéscsaba, 1982. június 29. – Csomolungma, 2023. május 25–27. között.)

Két hónappal ezelőtt még nem volt Suhajda Szilárd neve ismerősöm. Személyes tragédiája irányította rá a figyelmemet, amikor nyomtalanul eltűnt a megmászni kívánt Mount Everest térségébe, és a szeretett sziklacsúccsal a végső percekben teljesen egyedül kellett szembe néznie. Hogyan maradhott magára? Nevéhez a Him-malájában három nyolcezres hegy megmászása köthet. A K2-re – a Föld második legmagasabb csúcsára – **első magyarként jutott fel.** Suhajda mindegyik csúcsmegzásását oxigénpótlás nélkül, sérépák igénybevétele nélkül hajtotta végre, ellen-értben a túlynómó többség felszerelétégétől. A leg-jobb magyar eredményeket elérő Suhajda sikerei nem váltottak ki rokonszenvező mozgalmat. Tragédiája, félárván hátramaradt családjának sorsa okán a tömegelőre érkező közösségi vélemények többnyire elmarasztallták, sőt felelősségre vonták a célbérés előtt életét áldozó sportembert.

Nézetem szerint a mindinkább elfajuló közös-ségi megnyilvánulások nem állják ki a forráskriti-ka próbájt. Szakmai részleteket megfelelő keretek között kész vagyok megvitatni, itt és most azt sze-retném lesokegzeni, hogy hiányoznak a szokásos jogi, történeti bizonyítási eljárások legfontosabb kellékei: nincs meg az eltűnt hegymászó holtteste, jogilag egyelőre a halála sem bizonyítható (bár a család és a környezet az alapvető körülmények tényként fogadta el). Nem került elő az a nyom-követő eszköz, ami Suhajdánál volt és a Hillar-y-lépcső környékén mért 8795 méter magasságot igazoltak vele. Nem látom vitaképesnek azokat a felvetéseket, amelyek szerint van, aki állítja ta-lálkozott, sőt beszélt Suhajda Szilárdal valahol a Hillary-lépcső előterében. Erről közreadtak egy fényképfelvételt. Ezen a csúcs felől nézve éppen ellenkező, jelentős távolságban a jégmezőn látha-tó egy piros folt. Közmegegyezés szerint egyetlen hegymászó volt már csak, aki mozgott a térségben és piros védőkabátja volt. Suhajda. Még élt, amik-or kicsúszott a kötelek közül, és miután teste a fényképre előlener nem került elő, akár még életben is maradhathott, mindenesetre erről a sík, további legurulást nem valószínűsítő helysínről valaho-gyan valahová tovább került.

Visszatérve a közösségi oldalakra: azok vélem-nyem szerint nem csupán a leglényegesebb em-beri-sportemberi-családi kapcsolatokat mutatják be. A bőszeges képanyag, levrészelté egyértelműen egy boldog, kiegyensúlyozott, szeretettel családra vall. Elég lett volna Suhajda saját szavait, sorait

– Suhajda Szilárd még látta a 29 éves londoni **Price Márton Péter visszatérni a Mount Everest-ről.** Ó ideén május 16-án a hatodik, és egyben leg-fiatalabb magyarként mászta meg a csúcsot. Maga Suhajda Szilárd készítette róla búcsú-fényképet. Price Márton Péter írja erről, egy gyorsrindm örök emléket állít közben elhunyt barátjának:

„*Még mindig nem érzem, hogy olyan fotókat kel-le-ne posztolnom, amelyek a csúcsom képeket, in-kább mutatok néhány közös képet a barátommal, Suhajda Szilárdal, aki sajnos túl sok áldozatot vállalt. Nyugodj békében, drága Szilárd, örökre tiéd a legcsodálatosabb kilátás. ...*”

DR. MAROSSY ENDRE

Czieser Jakob, elfeledett polihisztor

(*Késmárk, 1726. november 20. – † Csetnek, 1773. július 7.)

250 éve halt meg a XVIII. század neves, elfele-dett, felvidéki polihisztorá és evangélikus egyház-zenésze. 1726. november 20-án látta meg a napvilágot Késmárkon. Cziesernek anyakönyvelték, ne-vét magyarosan Csiszernek kell mondani. Cipszer családból származott, annyellene német volt. Jól beszélt magyarul és szlovákul is. Apja Késmárkon volt kántor. Testvére, Czieser Zsuzsanna, valamint annak férje, Reményik Máté voltak Remé-nyik Sándor költő úkszülei.

Czieser Jakob szülővárosában kezdte meg ta-nulmányait, majd Besztercebányá, Selmecbányá, Sopron és Pozsonyban Franzisci János (1691. VI. 14. – 1758. IV. 27.) orgonaművész növendéke volt.

Francisci korának elismert kantátaszerzője és orgonistája volt. Felismerte Bach muzsikájának súlyát és jelentőségét. Ebbe a zenei tradícióba kap-scsolódott be a tehetséges növendék. Czieser Jakob, akiről okkal és joggal feltételezhetjük, hogy kor-társ zenét – azaz Bachot is játszott.

Két éven át a ratkői iskola tanítója volt, majd 1761-ben az akkor Svédországhoz tartozó, (ma észak-németországi) Hanza-város, Greifswald egyetemének hallgatója lett, feltételezhetően az 1743 óta fennálló Szirmay Alapítvány támogatá-sával. Kihasznlta az időt, s szorgalmasan foglal-kozott a legkülönfélébb tudományokkal. Többek közt Thomas Thorild bölcséleti-, és Laurentius Stenzler teológiai előadásait hallgatta. Már ez év decemberében magiszteri és doktori titulus ka-pon. Még egy évt maradt, s orvostudományt hall-gatott, és Andreas Westphal irányításával anató-miai preparátumokat készített. Minden téren oly zseniálisnak bizonyult, hogy egyhangúlag kérték professzorá, maradjon, s tanítson az egyetemen. A feladat vonzó lett volna számára, de követte Mária Terézia parancsát, miszerint a külföldön ta-nuló diákoknak tanulmányaik befejeztével vissza kell térniük hazájukba. Czieser 1764-ben Magyar-

idézni, amikor életstílust mutat be, aminek része a következő feladatra irányuló, általában évekre terjedő felkészülés, *hogy az ember megálmodik egy cél, elkezd rajta dolgozni, megszerzei, készül rá.* Szabad értelmezésben: Suhajda megtalálta a maga Csomolungmáját, és annak felfedezése vált élete céljává. A közösségi posztokban is mintha visszahangozna ez. A napi munkatempó helyébe állítsuk a magunk hegycsúcsát, és ott mutassuk meg, igazából mire vagyunk képesek. Suhajda szavaival, *„sosem meghódítani akarjuk a hegyet. Nem hódítók vagyunk. Vendégek.”* Hány millió afri-ka-i, amerikai, ázsiai óslakos vendégei lehettek volna őseink, ha vendégek tudtak volna maradni?

Tanulságos, hogyan dolgozta fel a 8500 méter feletti magashegyi körülményeket Suhajda Szi-lárd, és milyen útmutatást hagyott hátra az ide-készülőknek: *„néha amikor a hegyek közt vagyok, akkor azért elég egyértelműen érzem azt, hogy va-lami hatással, ami körülvesz bennünket, és ami mindent beragvog körülöttünk és pont ezért van az, hogy amikor visszatérünk, másként térünk vissza a hegyek közül, mert az leheletlen, hogy ami fért ért, az ne legyen ránk hatással és ne terefjen bennünket a hétköznapiok során is picit másként és remélhetőleg a jó irányba”.*

Suhajda Szilárd a hegymászók körében egy-értelmű tiszteletet élvezett. Közöltük a magyar ál-palomparag sportolókkaal együtt erdélyi magyarokat is találunk. Összefoglalás maradjon példa. Varga Csaba nagybányai hegymászó, az élők között jelenleg legeredményesebb magyar. Álláspont: *„szenvedélyből és hazaszeretelből mászik.* A Dhaulagiri csúcsára kitzítze a székey zászlót! és Nagybánya piros-fehér-zöld zászlájt az! is. A Nanga Parbat megmászását két elhunyt hegymászó tár-sa, Győrffy Ákos és Suhajda Szilárd emlékének ajánlotta.

Suhajda Szilárd még látta a 29 éves londoni **Price Márton Péter visszatérni a Mount Everest-ről.** Ó ideén május 16-án a hatodik, és egyben leg-fiatalabb magyarként mászta meg a csúcsot. Maga Suhajda Szilárd készítlet róla búcsú-fényképet. Price Márton Péter írja erről, egy gyorsrindm örök emléket állít közben elhunyt barátjának:

DR. MAROSSY ENDRE

Felsőpulyán magyarként alkotni... Beszélgetés Karal Violával

Már két emberöltőnyi idő eltelt azóta, hogy 1968-ban a burgenlandi Felsőpulyán (Oberpurlendorfban) meghirdették egy zongoratanári ál-lást. Miklós Ibolya, aki anno az állás betöltésére az ausztriai kisvárosba érkezett, nem gondolta, hogy a szocialista blokkban zajló politikai esemé-nyek miatt nem tud majd visszamenni szü-lővárosába Pozsonyba.

Mi történt 1938 és 1969 között az Ön életében? Pozsonyigetfalun (ma Petržalka) láttam meg a napvilágot. Édesapám Szlovákiában (akkor még Csehszlovákia volt) élő magyar, édesanyám pedig horvát származású volt, de otthon mi magyarul beszélünk. Már az alapsiskolában kiderített, hogy jól tudok rajzolni és van zenei tehetségem. Szüleim támogatásával a zongor-ozás elsajátítása mellett döntöttem és először a pozsonyi konzervatórium alapítója Oszwald František, utána pedig a prágai zeneakadémián Ladislav Cerny professzor kamarazenei osztá-lyának növendéke lettem. Közbe-közbe amelyik zeneszerző alkotásaival foglalkoztam, az meg is rajzoltam. Így építtem megamban lelki ka-pcsolatot a zenetörténelem nagyjaival.

1968 tavaszán a burgenlandi zenei tanfel-ügyelő a felsőpulyai zenekislóba olyan zene-pedagógust keresett, aki olyan módszerrel tanít, mint Csehszlovákiában, és az énekés szeretetét a kislidiákokba plántálja. Erre a kihívásra jelen-keztem, ezért jöttem akkor Ausztriába.

Akor Felsőpulyán zongorám és lakásom sem volt, egy kis bérelt szobában laktunk édes-anjammal.

En csupán meg akartam nézni azt a helyet ahol majd tanítani fogok és vissza akartam utazni Pozsonyba a ruháimért és néhány fon-tos dokumentumomért. Aztán nem úgy ala-ult, ahogy elterveztem. Itt ragadtam, de nem bántam meg.

Végeztem a munkám és az érte járó fizetést a helyi bankban levő számlámra utalták. Akkor még automaták nem voltak, így ha pénzre volt szükségem, a bankba kellett mennem. Már kez-dőtől nem vettem ki nagyobb összegeket, pró-báltam takarékoskodni. Persze ez csak az egyik ok volt, a másik pedig az, hogy feltűnt nekem egy szerény, csenden fiatalember a bank alka-mazottjai között, s azon kaptam magam, hogy igazszemű egy alakítána a helyzetet, hogy ő fi-zesse ki a pénzem. Egyszer aztán meghívtott egy délutáni sétára, akkor már mindketen tudtuk, hogy ez több mint szimpátia. Miután a cseh-szo-

vákiai helyzet az orosz–lengyel–magyar csapa-tok bevonulásával puskaroporsó vált, már nem mehettem háza a szüleimhez, tervezett házás-ságunkhoz mindent Ausztriából kellett intéz-nünk. 1969-ben én is az „eladott menyasszo-nyok” sorába kerültem. Ugyanis többen voltunk fiatal nők, akik külföldön szándékoztak házás-ságot kötni és a vőlegényeknek komoly összege-ket kellett a csehslavák államnak a lányokért fizetniük. Ezért neveztek minket „eladott meny-asszonyok”-nak. Az én párom Karal Friedrich soha nem árulta el, hogy mennyit fizetett ér-tem, de a családól megtudtam, hogy minden megtakarított pénze az én kiváltásomra ment rá. Egész életünk folyamán mindenben támogatt. Az elképzeléseim megvalósításában fáradhatal-an társam volt. Sok-sok évvel később 2021-ben együtt adtuk ki a „A régi Pulya történetekben és képekben” című könyvem, melynek illusz-trációt is én készítettem.

Hogy alakult zenei élete és születtek-e újabb grafikai, mi történt az esküvőt követő években? Aktív zenepedagógus voltam, de emellett néha koncerteztem is. Ahogy az már a zenével foglalkozókkal lenni szokott, megkerestek kó-rusok, hogy kísérfem őket a fellépések alkalmá-val. Így jött létre rendszeres kapcsolat például a Pulyai Concordia férfikarral, akiket fellépésük alkalmissal zongorán kísértem, vagy a kétévén-ként Felsőpulyán megrendezett Kufstein Konfe-rencia keretében fellépő helyi születésű énekes-nő Kulman Elisabeth zongorakísérője voltam.

Éveken keresztül felléptünk Hanna Schiebel Paflik soprán énekesnővel Raiding/Doborján-ban a Liszt Fesztiválon. Liszt Ferenc zenéje, de főleg személye olyan fontos volt számomra, hogy többször is megrajzoltam. A zeneszerzőről és koráról több mint száz rajzom van. 1986-ban Liszt halálának 100. évfordulója alkalmából, a harkai karitászs csoport „Liszt Ferenc és kora” címmel vandorkiállítászt szervezett Közép-Euró-pában, melynek bevezetőből beteg és rászoruló gyermekeket támogattak. A kiállításon az adott kort ábrázoló rajzaim mellett öt Liszt portrém is szerepelt. Ebből az anyagból a Nemzetközi Liszt Ferenc Társaság 300 mappát készített. 2011-ben a zeneszerző születésének 200. évfordulójára, Doborjánban szerveztem koncertsorozatot, ahol Hanna Schiebel Paflik operanékesnővel a szer-ző dalaiból mutattnuk be néhányat. Egy ideig veztettem a Közép-burgenlandi Magyar Egyesít-let vegyeskórusát. Velük magyar dalokat adtunk

Kepler, a csillagos ég megszállottja

meg. Az „új csillagászat” cím ebben az esetben nem túlzás, mert Kepler hosszú éveken át tartó számításai, az ebből eredő ismeretek alapján ki-adott mű valóban forradalmi volt.

A II. Rudolf császárnak szóló ajánlásában Ke-pler metaforikában mesél azokról az akadályok-ról, amelyekkel le kellett küzdenie a tudományos felfedezések útján; ellenségeként a Marsot jelöli meg, de végül a „harcban” ő került ki győztesen.

A bolygók mozgása ősidők óta nagy rejtély az emberiség számára. Az i.sz. 2. században *Claudius Ptolemaiosz* próbálta megmagyarázni ezeket a mozgásokat. Az ő viláképe szerint a bolygók tökéletes körökben keringenek közé-ponthjukban a Földdel. Ez a rendszer a középkor végéig így maradt.

1543-ban *Nicolaus Kopernikusz De revolutio-nibus orbium coelestium* című fő művével meg-lepte a világnézet kutatásával foglalkozó tu-dósokat: a Nap, és nem a Föld lenne a világegyetem középpontja? Kopernikusz azonban a könyve megjelenése utáni halála megakadályozta ab-ban, hogy számításait pontosítsa és feltételez-ést bebizonyítsa.

További hat évtizedbe telt, mire bekövetkez-tett a nagy áttörés a csillagászat tudományában. 1600-ban Kepler *Tycho Brahe* meghívására Prá-gába érkezett, majd annak halálát követően II. Rudolf udvarában csillagász-matematikusként folytatta elődje munkáját a töle megöröklöt boly-gók mozgására és különös tekintettel a Mar-sra vonatkozó megfigyelés adatok segítségével. Kepler rendkívül kitarított tanulmányozta elő-jei jegyzeteit, érteket, számolt, kudarcok ellené-re újra meg újra szenvedélyesen folytatta meg-figyeléseit, nem adta föl. Számára küzdelmes harc volt, számokkal csatázott, számára a há-ború római istensége, Mars testesítette meg az ellenfelet, aki ellen mindenképpen győznie kell. Mars nemcsak március hónap szent névadója volt, hanem a Föld szomszédjaként, úgynevezett

első. A Burgenlandi Magyar Himnusz is ennek a kórusnak komponáltam.

Az évek során, a munkám kapcsán sok em-berrel találkoztam. Gyűjtöttem a Burgenlandban fennmaradt énekeket. Így ismerkedtem meg Lév-ya Erzsébettel, aki nemcsak énektanár, hanem költő is. Ez gyümölcsöző barátsággá alakult. Ó az általam komponált dalokra olyan szövegeket írt, amelyeket a zene illethet. Mindketen hisz-zük, hogy a muzsika és a költemény ma is szükséges az egészséges lélek számára, ezért a gyermekek neveléséhez elengedhetetlen. Együtt létrehoz-tuk egy énekeskönyvet gyermekeknek, mely-nek kiszínezhető rajzait Ószi Zoltán készítette. A címe „Daloló évszakok”. Léva Erzsébet volt az is, aki a 164 magyar templomi ének régi szö-vegét a manapság használatos írásmódba ütlet-te a 2001-ben megjelent „Középpulyaai szöve-neket” című kötetemnek. Az a Léva Erzsébet aki főszerkesztője volt a „Szivárvány Heted 7 határon” című magyarországi gyermeklapnak.

15 évig külsős munkatársra voltam az osztrák rádió burgenlandi magyar adásának. Akikkel ta-lálkoztam azokat, vagy környezetüket általában meg is rajzoltam. Így gazdag gyűjteményem lett a burgenlandi falusi életéről. Hanganyagaimat a Ba-kos Márta vezetésével működő Tájéslalom Egye-sület archívuma őrzi, hogy megmaradjon a kiha-lóban levő burgenlandi tájszlás az utókorak.

Mit jelentett az Ön életében Csehszlovákia ket-tészakadása és a vasfüggöny lebontása?

Engem is megcsapott a szabadság szele. Al-kotásra serkentelt. 1989-ben egy musicall kom-pánáltam gyermekek számára a vasfüggöny le-bontásáról, a címe „Grenzwende 1989 – A nagy nap”. Ez valójában zenés mese. 2010-ben volt a bemutatója és Európa-díjat nyert. Ezt hamaro-san követte egy másik musicalem bemutatója 2012-ben a „Valósággá vált álom”, melyet ma-gyar és német nyelvűn adtak elő a felsőpulyai Új Középiszkola tanulói. Nekik a mesébe illő köz-tímüket is én készítettem. A darab témáját ací-me kiválóan tükrözi: „Még mielőtt Liszt Ferenc megszületett volna”.

Fontos szót ejtenem arról is, hogy a megvál-tozott körülmények kedveztek elképzelése-mnek. Mai napig örömmel tölt el, hogy szerzős munkám eredményeként 2004-ben kővésző gála-koncerttel megalapoztuk Pozsony és Felsőpulya tehetségeinek barátságát.

Mint említette, közkinccsé váltak zenei és grafikai alkotásai, több énekeskönyve jelent meg,

némelyik CD melléklettel, védte-örizte a köz-ézp-burgenlandi magyar kultúrát. Elismerlte ezt a munkát az osztrák állam valamiképpen?

Igen, már 2011-ben a Burgenlandi Tartomá-nytól „Burgenland Díszjelvényét”, majd az Osztrák Oktatási Minisztériumtól a „Profesz-szor” címet kaptam.

Művészi erje nem lankad, bár hamaro-san nyolcvanötödik születésnapját ünnepli. Az Isten tartsa meg sokáig egészségét és alkotókévdét!

FETES KATA

JELEK SZÁMUNK KÉPEI

szerény ízelítő a sokoldalú művész KARAL VIOLA rajzaiból. A pianista és komponista életét vé-gigkíséri a műfajok vetelkedése. Minden ké-séget kizáróan grafikai tehetsége magaslik ki leginkább. Annnyira pontos kivitelezésre törek-szik, hogy meg lehet számolni a vonalakat, vo-násokat: egyetlen eggyel sem több, sem ke-vebb, mint ami az egyes rajzok megkívánánk.

A történelmi alakok régi nyomatok alapján készültk, a pulyai kortársak a művésznő meg-figyelései alapján születtek, oly módon, hogy ő nem belelvisz, hanem kihozza az ábrázolt szemlétekből az egyedít, egyénit, eredeti én-jüket. Karal Viola figyelemreméltó művész, aki mindamellett igen téren az ifjúságunk, ké-pzőművészként a jövőnek alkotott, megörökítve a tegnapi embereit, világot.

Naptól a bolygóig húzott vonal (bolygók vezérsu-gara) egyenlő idő alatt egyenlő méretű területet érint. Ez alapvetően azt jelenti, hogy egy bolygó gyorsabban mozog a pályáján, amikor közelebb kerül a Naphoz, és lassabban mozog, ha távolabb kerül tőle. Kepler ebből arra következtetett, hogy feltehetően a Nap lehet a forrása a bolygók mozgá-si erejének. Ennek alátámasztására, a gravitáció „felfedezésére” azonban ez időben még várni kel-lelt egészen1687-ig, amikoris *Isaac Newton* Tycho Brache megfigyeléseire és Kepler bolygóábrázla-tára támaszkodva megalkotta törvényeit.

Napiainkban is változatlanul folytatódik a világegyetem kutatása, amely hozzá hasonló-an végtelen.

ADÁM ÁGNES

*„vörös bolygóként” még az éjszakai égbolton is látható szabad szemmel. Nevét a római háború istenéről kapta, a felszínén lévő vas-oxid pornak köszönhető vörvörös színe miatt. A tudománytörténet egyik legforradalmibb környében, az Astronomia Novában lapozgatva, feltehetően benne a metaforikus díszítésekkel teli császári ajánló beszédőt kezdve érdekes áttekin-tő táblázatokat, geometrikus ábrázolásokat, számítá-sok, matematikai képleteket. Kepler, mint matema-tikus-csillagász nagy tehetség volt, de könyvet írnai munkásságáról számára nehézséget jelentett.

Mira Krall, az Osztrák Nemzeti Könyvtár mun-katársa szerint, a mű szövege eltér az általában megszokott tudományos kiadványoktól, nem ne-vezhető kifejezetten hagyományos írásnak, in-kább közvetlennek, már ettől is különlegesnek számít ez az alkotás. A szöveg helyenként nap-lószerűen olvasható, Kepler beleszóví személyes megnyilatkozásait, érzelmi állapotát, vívódásai-t; kudarciról, a tudáshoz vezető út gyötrelmes küzdelméről, nehézségeiről az az olvasóhoz: „*Nagyon nehéz manapság matematikai köny-veket írni, különösen csillagászati könyveket... Én magam, akit matematikusnak tartanak, elfá-radok egyáltalá amikor újra olvasom a műveimet...*”

Kepler cégja, hogy összehasonlítsa és megis-meresse az olvasókkal mindhárom csillagászati iskolát: a

A REMÉNY LÍRÁJA

Fekete-fehér, borús címlap. Közepén egy vallatást idéző szék. Körötte feketeség. (Uzsák Zoltán műves munkája.) Mindez összhangban a kötet címével, bizonyos mértékig Böröndi Lajos verseinek hangulatával. Az összkép persze ennél jóval összetettebb.

Emlegetik e lírával kapcsolatban a realizmust, a nemes egyszerűséget, a természetes hangot, a hagyományosnak nevezett szépséget, tartalmát illetően az elmúlás okozta fájdalmat. Igaz mindez, de azért óvakodnék a skatulyáktól. „Füvek, fák, dombok, csillagok – és közöttük, bennük, körülöttük menyinyi emlék, szívverés-nyom, szeretet és sorstapasztalat: íme, Böröndi Lajos költői világának alapelemei...” – írja Jánosi Zoltán a fülszövegben. Talál, pontos szavak. Valóban alapelemek ezek, ebben a természet- és társadalom-közeli versvilágban. Abban a versvilágban, amelyben fontos szerepe van a tájhoz, hazához, magyarsághoz kötődésnek, a magyar költészet nemes hagyományait őrző tartásnak. A hűségnek. S az ezzel is összefüggő aggodalmaknak, de ugyanakkor a reménynek is. Ez utóbbi szó és fogalom az egyik kulcs ahhoz, hogy helyén kezeljük a versek világából fölszakadó érzelmeket.

A kötet című vers is ennek a jegyében született meg. A felkészülés, a józan mérlegelés műve *A végső kihallgatás*, borús képi világával, nyelvi emelkedettségével. A kötetet végigvonuló remény-motívummal, a „menthetetlen ősz” világának mintegy ellenpontjaként. „...A reménytelen is reménykedik, / hogy talán mégis lehetne. / Nem lehet, beletaposták / a reményt is a hideg gödörbe...” Igen, a remény különböző

szövegekörnyezetekben tűnik föl a különböző versekben, hol erővel, hogy gyöngeséggel, de összességében mégis a kiút lehetőségeként. Költőnk megragadja a világ apró csodáit, az örök izzást. Már a hangütésben, *A szerző álmélkodik* soraiban is. Hiszen: „...De hiába már, benne ég / az a sárka rózsá. / Mint a parázs izzik belül, / hogy meglátta, azóta.” Így szól a dal már a kötet élén, hogy aztán megadja az alaphangot a továbbiakra.

Megjeleníti a gyermekkorhoz fűződő nosztalgikus érzéseket, az anya alakját, az észak-nyugat-dunántúli táj szépségeit. Teszi ezt kötött formában, de attól elszakadva is. Az emlékezés túlsúlya mindig jelen van, hol konkrétabb, hol áttűnőbb módon. A számvetés és a részösszegzés szándékával. Kísért ilyenkor a közhelyvesztés is, de általában a felülemelkedés ereje legyőzi ezt az akadályt is. Egy tiszta világ emlékeit rendezti sorba, a kisgyermekkorból a felnőtté válás útjait rajzolja meg, miközben fontos elemek a szövegekben a növények, a természet egésze, s az ott élő ember. Vissza-visszatérő évszak az ősz, annak tradicionális jelképességével. *Epiológusa* bevallottan követi az Arany János-i hagyományt, de Babitsot is eszünkbe juttatja az „únt vendég” emlegetésével. És arra is figyelmeztet, hogy a munka bevégezetlen még.

Az is megkapó, ahogy ragaszkodik a kibocsátó közeghez, őseihez, a templomhoz, a temetőhöz. Olyan érzelmeket tár elénk, amelyek valamennyiünkre igazak lehetnek. Akkor is, ha máshol és máskor élünk, ha máshonnan vágyódunk vissza a gyerekkorba. Elégikus hang és kifinomult líraiság jellemzi verseit. Ez akkor is igaz, amikor a

történelem áll a középpontban, amikor pl. 1956 áldozataira emlékezik. A „vastag mész” tragédiájára. Visszafogottan, ízlésesen ír minderről. *Június 16.* című versének egészét idemácsolom: „A félelem édes-kesernyős illata / töltötte be az udvart, ahol a / hóhérok a kivégzésre készülődtek. // Az elhúzott üvegablakok mögött / porcelántányéron hozták az epret / a pezsgőhöz, amivel az elvtársak koccintottak. // Hajnali öt óra volt.” Minden szónak megvan a helye itt, s minden szó a drámaiságot fokozza.

De reflektál a háborúra is. Sajnos, a mostanira... Ám itt is fölcilllantja a reményt, bár azt nem a küzdő felekhez köti. „...De ha szerencsénk lesz, / az idén lesz barack és körte, / nem úgy, mint tavaly.” Érdekes egyébként, hogy ezek a szavak viszont nélkülözik a líra magasát, a hétköznapi nyelven fejezik ki a kiút lehetőségét. Fajljalja, hogy ima nélküli világban élünk, elfordulván évszázados, évezredes értékeinktől. A *Nem van vers* címében *Isten* és a *nincsen* csöng egymásba. „...A bajban sem tesz emberré más csak az / alázat...” – olvassuk a *Mert nem győzhet* telmendetében, jelezvén az egyik legfontosabb keresztény értéket. Másutt a Csokonait is megidéző remény kap hangot a költő nevét címbe emelt versben. Közvetve utal így arra is, hogy az ember által elrontott világ megjavítására másképpen nincs esély.

A már említett természetlírára jó példa *Naptár-ciklusa*. Ám a hónapok váltakozása helyenként kitágítást is jelent, hiszen a személyes emlékek épp úgy szerepet játszanak benne, mint a vágyak („jó volna élni még”), vagy éppen az októberi mosonmagyaróvári

tragikus, forradalom utáni pillanatok. S ez utóbbi is bizonyítja Böröndi Lajos erős közéletiség-vonzalmát, a magyar sorskérdések fontosságát. Miként a minden áron való békevágyát, a háborús borzalmak megjelenítését sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Azt teszi, amit a költőnek tennie kell, s azt igazolja, hogy a háborúban sem hallgatnak a művészek... Így lesz újabb költészetünk mind teljesebb a képe.

Böröndi Lajos: A végső kihallgatás – versek
Mosonvármegyei Könyvkiadó 2023, 126. old.

BAKONYI ISTVÁN

BÉCSI NAPLÓ

AZ AUSZTRIAI MAGYAROK LAPJA

Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége

Levelezési cím: A-1011 Wien, Postfach 358.

Web: www.kozpontiszovetseg.at

<https://www.becsinaplo.eu>

Tel./Fax: 00 43 1 532 60 49

E-mail: becsi-naplo@aon.at

Zweimonatsblatt der UngarInnen in Österreich.

Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger:

Zentralverband Ungarischer Vereine u.

Organisationen in Österreich.

A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/1/8.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Bodó Barna (Temesvár), Csáky Pál (Pozsony), Czellar Judit (Genf), † Duray Miklós (Pozsony), Gömöri György (London), Kovács István (Budapest), Kovácsné Németh Mária (Győr), Kó András (Budapest), T. Kovács Péter (Budapest), K. Lengyel Zsolt (Regensburg), Papp László (New York), † Pomogáts Béla (Budapest), Sárközi Mátyás (London), Szakály Sándor (Budapest), Zakar Péter (Szeged).

SZERKESZTŐSÉG:

Benyák Mária, Böröndi Lajos, S. Csoma János, Deák Ernő (főszerkesztő), Fetes Kata, Kántás János, Martos Péter, Másréti Kató Zoltán, Radics Éva, Veit Zita

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán

GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

MUNKATÁRSÁK:

Ádám Ágnes (Bécs/Budapest), Bölcsey-Molnár Dávid (Bécs), Bika Julianna (USA), Birtalan Iván (Bécs/Budapest), Csinta Samu (Kolozsvár), Cs. Varga István (Eger), Fehér Márta (Szabadka), Fried István (Budapest), Friedrichné Iregy Annamária (Hamburg), Katona András (Szeged), Lengyel Ferenc (Bécs), Nagymihály Zoltán (Budapest), Paládi Renáta (Ungvár), Palágyi István (Prága), Reményi György (Grenoble), Rumpler Diána (Bécs), Szabó Zsuzsa (Bécs), Szemes Péter (Kaposvár), Varga Gabriella (Budapest), Margarete Wagner (Bécs)

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG., Hauptanstalt A-1010 Wien, Graben 21.

IBAN: AT57201100000446793 • BIC: GIBAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre: Ausztriában 18,- Euro, Magyarországon 5100,- Ft, Nyugat-Európában 22,- Euro, vagy annak megfelelő összeg, tengerentúl 25,- Euronak megfelelő összeg, Szerbiában: 1000 dinár, Szlovákiában egyes számok eladási ára: 1,50 Euro.

TERJESZTŐINK:

Amerikában: Andrew Rekay, 3996 Oakmore Rd. Oakland, CA 94602-1856

E-mail, az újság számára: becsinaplo@yahoo.com
Bankátutalás: Hungarian Freedom Fighters Inc. San Francisco Area Chapter, 3996 Oakmore Rd. Oakland, CA 94602-1856

Angliában: Lindop Márta, Email: martalindop@hotmail.com, Co-op Bank 08 90 66 10436237

Hollandiában: Deuten-Makkai Réka

E-mail: federatio_hollandia@yahoo.com

Tel.: 0031 6 144 250 84

IBAN: NL81 INGB 0002304058

Kanadában: Pannonia Books Ltd., 472 Bloor St. W. 2nd floor, Toronto, Ontario M5S 1X8.

Magyarországon: Librotrede Kft., H-1656, P. O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószámla: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.

Németországban: Dr. Klement Kornél, BUOD, Ringstrasse 16, D-63128 Dietzenbach

Svájcban: Ria Meszlényi, Laufenstrasse 41, CH-4053 Basel, e-mail: ria.meszlényi@gmail.com, Tel.: 061 331 11 38, Mobil: 076 468 05 20 – PostFinance,

Mária Balla Meszlényi, Konto-Nr.: 15-508825-5, IBAN: CH89 0900 0000 1550 8825 5, BIC: POFICHBEXXX

Svédországban: Szöllösi Antal, S-127 24 Skärholmén, Box 176. PlusGiro Nr.: 756987-4.

Szerbiában: Fehér Márta, 24000 Szabadka, Jókai Mór 119. Bankszámla: RS35285223604000354839

e-mail: fhrmarta@gmail.com

Szlovákiában: Benyák Mária

E-mail: mariaabenyak@gmail.com

Bankszámla: SK6709000000000170127485

Névvel vagy betűjellel megjelölt cikkekért szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung

Druck: Monocopy Nyomda

H-9200 Mosonmagyaróvár, Juhar u. 16.

„...lassan kiolvad a napút...”

Bánfai Zsolt első kötetéről

Elsődleges élményünkké a szóképfestés átélése válik *Bánfai Zsolt* verseinek olvasása közben. A festményvilág felől indulva a hiperrealizmus juthat eszünkbe, Lakner, Csernus például, ugyanakkor megérezzük azt a többletet, amit igazán csak szavakkal lehetünk képesek megközelíteni, Bánfai poézise tulajdonképpen egyszerű módszerrel teszi ezt: versei, azok sorai, egyes szavai, noha önálló egészként értelmezhetőek, mégis a kötet összességét nézve egy hatalmas pannó részletgazdag egységei, a lélek s a szellem által előhívott apokaliptikus genezis festményfotográfiájának pixelei; ama bosch-i fölleltározása mindama ekfrázisos immoralitásnak, amit majd a kötet végére a hiperrealizmus eszköztára éget freskóvá az olvasóba. (Vagy *arra* – nulladik gyöngyként.)

Szóképfestés, mondom, mert bár a verstan „pétékája” (poétika törvénykönyv...) több tartalmi-gondolati besorolást is tartalmaz, kínál ennek megértéséhez, hadd ne soroljuk itt a metaforától az allegórián át akár a – számunkra itt és most talán a legpontosabb – szünesztézi-áig terjedő skálát; de tulajdonképpen, torpanok meg, miért ne? Hiszen a hiperrealizmustól indulva a lauréatamont-i szünesztézia szürreális megoldásáig jutunk a Bánfai-féle szóképfestés fölfejtésében; olvassunk bele, hogy megérintsen bennünket hatásuk; „A metszett üvegen angyal olvad át.” (Kitakart pillanatot), „Hol az árnyak összelépnék ... a fényt majd vállvetve emeljük tovább” (Etűd), „nyitja a szombat” (Fátyol), „csiszolt köveit gurítják egy-egy pillanatoknak, szemükben vitorlák” (Nyitott ablakból a tenger), „szemébe nézek, a folyót látom benne” (A középső hajó titka), s – mint vernisz-százson, séta közben – egy-egy váratlan kép előtt meg is torpanunk. Ilyen vers példának okáért a Gyöngy, melyben szép sorra felbukkan a metafora, a szimbólum, eljut a szinekdochéig, hogy végül egy nagyon halk, kicsit frivol, bizarr, morbid áthallással vegyítve, de mégis a valamiféle hit optimizmusával záródjon a vers: „Kagylóhéjban pihent meg – fehér gyönggyé változott.” Hát persze, biccentünk, mert a konvencionális jelképek befurakodnak gondolatainkba, mint tüske a köröm alá, mint egy sóhaj leplező krakogás, bizakodunk, hogy van remény, de a tapasztalatok szintézise mégis azt sugallja: „(szögek, plakát, folyosó, és továbbra is ég a villany)” (Esztétika). Ez már egy másik versből származó sor, kettős értelemben is ideillőnek éreztem, mert részben a Bánfai-gondolatmenet következetességére utal, részben pedig egyértelműen jeleníti meg a köl-
tő intertextuális vonzatait.

Ami nem is – a magyar költészetben evidenciának számító – Pilinszky-parafrazisok okán nyilvánvaló (a mottóként a kötet elé illesztett Pilinszky-idézet ezt még egyértelműbbé teszi), hanem az a nyelvi-gondolati tér, amely, ahogyan Halmai Tamás, a szerző egyik méltatója írta, „a német nyelvű, modern gondolati poézissel; mint egy a Rilke–Celan-tengelyt hosszabbítva kortárs – akár posztumán – szellemtanokig” érve rokonítható. S valóban, ami persze akár természetesen is nevezhető: Bánfai sokszor építkezik németországi élményekből, s a nyelvet is fordítói szintre fejlesztve alkalmazza; alapvetően egyetértve Halmaival, annyival kiegészíteném a mondatát, hogy ez a poézis inkább huszadik századi; Rilke – hiszen kortalan – ugyan eltagadhatatlan, ám bennem inkább Grass klasszikusa (A tojásban) élénkült meg, annak hasonló lemondással vegyülő mégisége, hiszen „a *Styx kiadásáról, vérmezők síkságáról*” beszélgetve is az a kérdés: „*menyit búzát kell még levágni, ostayt kiszórni, mire jóllakatunk minden haladoklót.*” (A középső hajó titka). De mi lesz, „*Ha ez a burok majd sohasem reped meg? / Ha horizontunk csak ez a horizont lesz / és firkálásaink is velünk maradnak?*” – kérdi, ugye, Grass, s mintha erre érkezne Bánfai válasza: „*A Terra ott pörög a pályán ... Állatok lakják, vagy lények, kik önmagukat és másokat pusztító ösztönökkel vannak felruházva. ... ők hallják is, szorításban, ahogy a pattanó szalag enged, hordódongán a vasalt pillanatot: robbanás előtt.*” (Terra)

De Bánfai Bánfaihoz fűződő kapcsolata is intertextuális. Motívumait tovább érleli, más és más kontextusba helyezi, másképp vagy tovább építi versbeszéde súlypontjait. Az imént idézett versben (Terra) jelenik meg ez a kép: „*A fiúk könnyen halnak, úgy lebegnek az örvények felett, mint lenge vásznak, szarítókötelen.*” Lépünk vissza sok oldalnyit a kötetben, az Esztétika című versig, s ebben így találkozzunk a képpel: „*az apró szoba egyébként rendezett – ablakból a hullámzó testek: fehér lepedők a fán.*” A kép ismétlődése evidenciális: az apró szoba bolygónyivá tágult, s nincs már szikrányi remény sem feltámadásra. Csupán a vára-

kozás maradt – az angyalra. Róla olvassunk az immár sokadszor idézett versben (A középső hajó titka): „*arra várunk, mellénk szegődik-e üvegszárnyon érkező egy szent, vagy opálszemű angyal!*”; majd kilépve a templom középső hajójának titkai közül (ahol a hiány jelenléte a legfajóbb titok) betérünk a valós idő bugjába „*Menekülni a kárhozattól. ... A metszett üvegen angyal olvad át.*” (Kitakart pillanatot). De hiábavalónak tűnik minden várakozás, eljött az extreme unctio (itt kár a kötetbeli sajtóhibákért) ideje – „*Villám szakad éppen, erek kötélcsomóként, éji kékből.*” (Kérdés). Mégis – várakozni. Ha hiabavalónak tűnik is. Ha reményt sem szül e várakozás, csupán valami másba kapaszkodhat a képzelet. Sután még, hisz „*A várakozást is tanulni kell. ... Megérteném, hogy attól még lehetsz, hogy nem létezel, és nem lehetsz benne minden átszabott térben. Nem a világ szűkült tudatomig, képzeletem kezd megtapadni egy új frekvencián.*” (Várakozás)

A magyar költészet története tele van zezugos utakkal. Vannak, akik túl fiatalon, mások túl későn jutottak önálló kötet lehetőségéhez; Bánfai Zsolt az utóbbiakhoz tartozik, közülük is a ritkábban előforduló történetek között van az övé – hiszen egy ötvennyolc éves költő kötetét vehetjük kezünkbe. Mely kötet ugyanakkor mintha cáfolná ezt, hiszen tartalmában alfától ómegáig, címeiben ától zéig, alfabetikus sorrendben sorjáznak a versek, egyenes utat sugallva, ami egy különösnek látszó szerkesztési elv, ám a kötet lüktetését, pulzálását, szímfonikus dinamikáját vizsgálva a versrend mindenképp igazolja önmagát. A pályakezdés késleltetése nagyrészt rajta múlt, hiszen fél évtizede jelentkezett első ízben a folyóiratoknál, azóta több fórum is elismerte tehetségét, a Dr. Kotász Könyvkiadó irodalmi pályázatán első díjat nyert, majd Prágai Tamás díjat vehetett át a Napút folyóirat kuratóriumától. A díj a szerző kötetének kiadásával jár, jutalomként – de mondjuk ki: a jutalmat most mi, olvasók kaptuk.

Bánfai Zsolt: Terra. Versek. Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2023. 103 old.

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

Készült a Magyar Kormány támogatásával

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Gefördert aus den Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes